

**K
O
L
E
D
A
R**

ZA LETO

1959

Kulturno društvo
Ivan Trinko

KNJIŽNICA - BIBLIOTECA

D/5446/199988

TRINKOV KOLEDAR

ZA BENEŠKE SLOVENCE

ZA LETO

1959

*

Založba: Rev. Val. Reven in de-
lavci Beneške Slovenije v Belgiji

Tisk. Budin - Gorica

LETO 1959

je navadno leto, ki ima 365 dni ali 52 tednov in en dan. Začne se s četrtkom in konča tudi s četrtkom.

Civilno leto se prične s 1. januarjem, cerkveno leto pa s prvo adventno nedeljo 29. novembra.

Leto 1959 je:

6672. julijanske periode

5719. po judovskem štetju

2712. od ustanovitve Rima

1378. po mohamedanskem štetju

467. od odkritja Amerike.

ČASI

Pomlad se začne 21. marca ob 9,55.

Poletje nastopi 22. junija ob 4,50.

Jesen se pojavi 23. septembra ob 20,09.

Zima pa zavлада 22. decembra ob 15,35.

Pust je letos od 7. januarja do 10. februarja.

Postni čas pa traja od pepelnice do velike sobote (45 dni). Postnih nedelj je šest. Povelikonočnih tudi šest. Adventne so štiri.

Cerkveni prepovedani časi so od 1. adventne nedelje do božiča in od pepelnice do velikonočnega ponedeljka.

POSTI

Vzdrževati se mesa in mesnih omak zapoveduje Cerkev vsak petek, na pepelnično sredo, ob kvatrah,

vse srede in sobote v postu, dan pred Binkoštimi, Vnebovzetjem, Vsemi sveti in Božičem.

Enkrat na dan se do sitega najesti (poleg zdržka) zapoveduje Cerkev: na pepelnično sredo, kvatrne dni, postne delavnike in na dneve pred zgoraj naštetimi prazniki.

Nekatere škofije izdajo še svoje postne postave.

PRAZNIKI

Prazniki se delijo v premakljive, ki niso ob stalnih dnevih in na premakljive, ki padejo vedno na isti dan. Prvi se ravnajo po Veliki noči, ki se obhaja vedno na prvo nedeljo po prvi pomladanski polni luni (21. marca). Velika noč zatorej ne more biti pred 22. marcem, kajti če je polna luna na nedeljo, se obhaja veliko-nočni praznik naslednjo nedeljo. Tudi se ne more praznovati po 25. aprilu, ker prihaja v poštev le doba ene lunacije. Velika noč torej niha med 22. marcem in 25. aprilom, za dobo 35 dni.

Ostali prazniki se premikajo za enako dobo.

Sv. Ime Jezusovo — med 1. januarjem in praznikom sv. Treh kraljev.

Sv. Družina — prva nedelja po razglašenju.

Septuagezima — 63 dni pred Veliko nočjo.

Pepelnica — 46 dni pred Veliko nočjo.

Prošnje dni — 37 do 39 dni po Veliki noči.

Vnebohod — 40 dni po Veliki noči.

Binkošti — 50 dni po Veliki noči.

Sv. Trojica — 57 dni potem.

Telovo — 60 dni po Veliki noči.

Presveto Srce — v petek po osmini sv. Rešnjega Telesa.

Kristus Kralj — zadnja nedelja v oktobru.

Prva adventna nedelja je tista, ki je najbližja godu sv. Andreja ali pa 30. novembra, če je tisti dan nedelja.

Kvatre so: sreda, petek in sobota po prvi postni nedelji, po binkoštih, po povišanju sv. križa in po tretji adventni nedelji.

Stalni cerkveni prazniki so: 1. Novo leto (1. januarja). 2. Sv. Trije kralji (6. januarja). 3. Sv. Jožef (19. marca). 4. Sv. Peter in Pavel (29. junija). 5. Vnebovzetje (15. avgusta). 6. Vsi sveti (1. novembra). 7. Brezmadežna (8. decembra). 8. Božič (25. decembra).

Premakljivi in zapovedani so (letos):

29. marca: Velika noč.

7. maja: Vnebohod.

17. maja: Binkošti.

28. maja: Sveto Rešnje Telo.

DRŽAVNI PRAZNIKI

25. aprila: dan vstaje.

1. maja: praznik dela.

2. junija: proglasitev italijanske republike.

4. novembra: praznik narodnega edinstva.

Civilne slovesnosti (ko se na javnih poslopih izo-
besijo zastave in ni šolskega pouka):

11. februarja: podpis lateranskega pakta.

4. oktobra: praznik sv. Frančiška Asiškega in sv.
Katarine Sienske, zaščitnikov Italije.

SONČNI IN LUNINI MRKI

Letos bomo opazovali dva sončna mrka. Prvi mrk
bo obročasti 8. aprila ter bo viden le na južni zemelj-
ski polobli: v Indijskem oceanu, Avstraliji in Antark-
tiki. Popoln sončni mrk pa bo nastal 2. oktobra od 10,45
do 16,04. Tega bodo mogli opazovati na vzhodnih kra-
jih Severne Amerike, na otoku Grönlandu in v sever-
nih delih Atlantskega oceana ter v Evropi od 12,30 do
14,16; viden bo tudi popoldne v zap. Aziji in Sev. Afriki.

Delni lunin mrk se bo pojavil dne 24. marca zve-
čer ob 20,16. Gledali ga bodo lahko v Evropi, Aziji,
Afriki in Avstraliji ter celo v polarnih krajih.

JANUAR

- 1 Č Novo leto, Obrez. G.
 2 P Makarij muč. (C)
 3 S Genovefa dev., Anter
 4 N Tit šk., Angela Folin.
 5 P Amelija dev., Simeon
 6 T Sv. Trije kralji
 7 S Valentin šk., Zdravko
 8 Č Severin opat, Teofil
 9 P Bazilisa in Julijan (S)
 10 S Aldo pušč., Viljem šk.
 11 N 1. po razgl., Sv. Druž.
 12 P Alfred opat, Tatjana
 13 T Veronika dev.
 14 S Hilarij in Tacijan pušč.
 15 Č Maver, Pavel pušč.
 16 P Marcel p., Tomislav (M)
 17 S Anton puščavnik
 18 N 2. po razgl., Vera
 19 P Marij in tov. muč.
 20 T Fabijan in Sebastijan
 21 S Hilda, Neža dev.
 22 Č Vincencij m., Viktor
 23 P Zorka Mar. D., Rajko
 24 S Timotej škof (S)
 25 N 3 po razgl., Trpimir
 26 P Polikarp šk., Pavla
 27 T Janez Zlatoust c. uč.
 28 S Peter Nolanski c. uč.
 29 Č Fračišek Saleš. šk.
 30 P Martina dev. m.
 31 S Janez Bosco sp.

Sejmi v Slov. Benečiji:

*Laze - Klenja - Gor. Mjersa
Melna*

Vrh (Landar) - Ukve

Dan zraste za 54 minut

- 1 N 4. razgl., Ignac šk.
 2 P Svečnica. Dar. Gospod.
 3 T Blaž šk. muč.
 4 S Andrej Korsini šk.
 Bojana
 5 Č Agata devica muč.
 6 P Tit škof, Dora dev.
 7 S Romuald op.,
 8 N Petdesetnica, Janez
 iz Mate
 9 P Ciril Aleks. šk.,
 10 T Pustni torek, Simeon
 11 S Lurška M.B., Pepelnica
 12 Č Benedikt, 7 sv. ustan.
 13 P Albuin šk., Katarina
 14 S Valentin (Zdravko)
 15 N 1. postna, Jordan
 16 P Julijana muč., Danilo
 17 T Donat muč., Silvin
 18 S Kvatre, Simeon šk.,
 19 Č Konrad pušč., Miro
 20 P Kvatre, Eleverij šk.,
 21 S Kvatre, Feliks šk.
 22 N 2. postna, Marjeta
 23 P Peter Damijan šk.
 24 T Matija (Bogdan), ap
 25 S Valburga dev., Saša
 26 Č Porfirij šk., Viktor
 27 P Žalostna M. B., Gabrijel
 28 S Makarij, šk.; Roman

*Viskorsa - Barnas
 Hlasta - Srženta*

Petjah

*Kravar
 Drž. praznik*

Ažla - Lješa - Črni vrh - Podkl.

Tipana

Dan zraste za 1 uro 20 minut

M A R E C

- 1 N 3. postna, Albin šk.
- 2 P Simplacij šk., Neža ☾
- 3 T Kunigunda kr., Milena
- 4 S Lucij pap., Kazimir sp.
- 5 Č Foska sp., Bogo
- 6 P Perpetua in Felicita sp.
- 7 S Tomaž Akv. cerkv. uč.
- 8 N 4. postna, Janez
- 9 P Frančiška Rimska sp. ☿
- 10 T 40 mučenikov, Albin
- 11 S Sofronij šk., Heraklij
- 12 Č Gregor I. Vel. pap.
- 13 P Teodora dev., Kristina
- 14 S Pavlina, Matilda kr.
- 15 N Tiha ned., Klement
- 16 P Hilarij in Tacijan
- 17 T Patricij šk., Jerica ☽
- 18 S Ciril Jeruz c. uč.
- 19 Č Jožef ženin M. Dev.
- 20 P Klavdija dev., Igor
- 21 S Benedikt op., Bilka
- 22 N Cvetna ned., Vasilij
- 23 P Viktor šk., Slava
- 24 T Gabrijel nadangel ☼
- 25 S Oznanenje Mar. dev.
- 26 Č Vel. četrtek, Emanuel
- 27 P Vel. petek, Janez c. u.
- 28 S Vel. sobota, Janez Kap.
- 29 N Vst. Gosp., Velika noč
- 30 P Vel. poned., Branko
- 31 T Modest škof ☾

Ofjan

*Dol. Barnas - Tipana - Čepel-
tišče - Srednje - Ter*

Post in zadržek

Dan zraste za 1 uro 36 minut

A P R I L

- 1 S Hugo šk., Bogomila
 2 Č Frančišek Pavelski
 3 P Rihard šk., Leopold
 4 S Izidor škof
 5 N **Bela, 1. povel.**
 6 P Celestin, Sikst
 7 T Herman sp., Radivoj
 8 S Albert šk. muč. ☉
 9 Č Marija Kleofa devica
 10 P Terencij, Apolonij sp.
 11 S Leon I. pap.
 12 N **2. povel., Lazar muč.**
 13 P Hermenegild, Ida sp.
 14 T Justin m., Valerija
 15 S Anastazija muč.
 16 Č Lambert, Benedikt ☾
 17 P Anicet pap. m., Rudolf
 18 S Apolonij, Matilda
 19 N **3. povel., Leon IX. p.**
 20 P Konrad sp., Adalgiza
 21 T Anzelm c. uč., Simeon
 22 S Soter in Gaj p.
 23 Č Adalbert, Vojko ☽
 24 P Fidelis sp., Jurij muč.
 25 S Marko evangelist
 26 N **4. povel., Klet in Mar.**
 27 P Peter Kanizij, Cita sp.
 28 T Valerija muč., Živan
 29 S Peter muč., Marina ☾
 30 Č Katarina Sien. dev.

Dol. Mersin - Ofjan

*Dan vstaje - Lipa
Trčmun - Ljesa*

Dan zraste za 1 uro 28 minut

ZAPISNIK

M A J

- 1 P Jožef (praznik dela)
- 2 S Atanazij c. uč.
- 3 N 5. povel., Najd. sv. Kr.
- 4 P Gotard, Florijan
- 5 T Pij V. pap., Miran
- 6 S Janez lateranski
- 7 Č Vnebohod, Stanko ☿
- 8 P Prikazanje Mihaela nad.
- 9 S Gregorij naciaški šk.
- 10 N 6. povel., Izidor, m.
- 11 P Filip, Jakob ap., Žiga
- 12 T Pankracij in tov.
- 13 S Servacij, Robert Bel.
- 14 Č Bonifacij muč., Justa
- 15 P Janez Salle, Zofija ☾
- 16 S Ubald šk., Janez Nep.
- 17 N Binkošti, pr. sv. Duha
- 18 P Venancij šk., Dubravka
- 19 T Peter Celestin pap., Ivo
- 20 S Kvatre, Bernardin Sien.
- 21 Č Feliks Kant, Viktor
- 22 P Kvatre, Rita sp., ☿
- 23 S Kvatre, Deziderij škof
- 24 N Sv. Trojica, Cvetka
- 25 P Gregor pap., Dioniz
- 26 T Filip Neri sp., Dragica
- 27 S Beda, Natalija
- 28 Č Sv. Rešnje Telo,
- 29 P Marija Magd., Majda ☾
- 30 S Ferdinand, Feliks p.
- 31 N Dev. Mar. Kraljica

Tipana - Obl. na Starogoro

Brišče - Trčmun

Mersin - Ofljan

} *Križeve procesije*

Matajur - Dreka - Srednje

*Brišče - Čepletišče - Porčinj
Obljuba na Starogoro*

Kravar

Dan zraste za 1 uro 8 minut

ZAPISNIK

J U N I J

- 1 P Angela, Merici dev.
- 2 T Marcellin m., Velimir
- 3 S Klotilda kr., Pavla
- 4 Č Kvirin šk., Frančišek
- 5 P Presv. Srce Jezusovo
- 6 S Norbert sp., Milutin ☉
- 7 N 3. pob., Robert šk.
- 8 P Viktorin, Medard škof
- 9 T Primož in Felicijan m.
- 10 S Marjeta kr. vd.,
- 11 Č Barnaba ap., Srečko
- 12 P Janez Fakund, Čedomir
- 13 S Anton Padovanski
- 14 N Svetogorska M. B. ☾
- 15 P Vid in tov. muč.
- 16 T Jošt muč., Beno šk.
- 17 S Adolf Ranierij šk.
- 18 Č Efrem c uč., Marina
- 19 P Gervazij in Protazij
- 20 S Silverij pap., Nenad ☽
- 21 N 5. pob., Alojzij sp.
- 22 P Pavlin Nol. sp., Ahac
- 23 T Agripina dev. muč.
- 24 S Rojstvo Janeza Krstnika
- 25 Č Viljem op., Eligij šk.
- 26 P Janez in Pavel, muč.
- 27 S Ladislav kr., Ema ☾
- 28 N 6. pob., Zorana
- 29 P Sv. Peter in Pavel
- 30 T Spomin sv. Pavla

Drž. praznik

Pri sv. Kvirinu (Sv. Peter)

Ažla - Vrh - Ljesa

Laze - Torlan

Mersin - Viskorša

Matajur - Ofjan - Njeme

Ronca

*L. jama - Platisča - Trčmun
Cenebla - Prapot. - D. Trbij
Obl. smrti Ivana Trinka*

*Gor. Mjersa - Gor. Mersin
Šemp. - Podcer. - Tjeja - Tar.
Srednje*

J U L I J

- 1 S Prev. Rešnja Kri
- 2 Č Obiskanje Mar. Dev.
- 3 P Leon II. papež, Nada
- 4 S Urh škof, Berta vd.
- 5 N **Ciril in Metod, s. a.**
- 6 P Izajija prerok
- 7 T Vilibald škof, Manica
- 8 S Kilijan škof, Adrijan
- 9 Č Leticija vd., Nikolaj
- 10 P Amalija vd., Ljubica
- 11 S Pij I. pap., Olga
- 12 N **Mohor in Fortunat**
- 13 P Anaklet papež
- 14 T Bonaventura škof
- 15 S Henrik II. ces., Justa
- 16 Č Karmelska Mati božja
- 17 P Aleš spozn., Marcelina
- 18 S Friderik šk., Miroslav
- 19 N **Vincencij Pavlan.**
- 20 P Hieronim sp.
- 21 T Prakseda vd., Zorka
- 22 S Marija Magdalena sp.
- 23 Č Apolinarij škof
- 24 P Kunigunda d., Kristina
- 25 S Jakob ap., Rado
- 26 N **Ana mati D. M.**
- 27 P Pantaleon m., Rudolf
- 28 T Nazarij in tov.
- 29 S Feliks, Marta devica
- 30 Č Abdon in Senen muč.
- 31 P Ignacij Lojolski sp.

Plattsča

Ronac

Toplovo

Sovodnja - Čela - Prosnid

*Ronac - Hlasta - Kodromac
Obliča*

Začetek pasjih dni

Ažla - Bijača - Černlja

Dan se skrči za 49 minut

ZAPISNIK

- 1 S Vezi sv. Petra
- 2 N Porcijunkula, Alfonz
- 3 P Najdenje sv. Štefana
- 4 T Dominik spozn. ☉
- 5 S Marija Snežna
- 6 Č Gospodovo spremen.
- 7 P Donat sp., Kajetan sp.
- 8 S Hermina vd., Miran
- 9 N Janez Mar. Vianej
- 10 P Pavla sp., Lovrenc
- 11 T Tiburcij in Suzana ☾
- 12 S Hilarija m., Klara dev.
- 13 Č Hipolit in Kasijan
- 14 P Evzebij sp., Demetrij
- 15 S Vnebovzetje Mar. D.
- 16 N Joahim oče Mar. D.
- 17 P Hijacint spoz. ces.
- 18 T Agapit muč., Helena ☿
- 19 S Janez Eudes sp.
- 20 Č Bernard op., Pij X.
- 21 P Ivana Franč. Šantalska
- 22 S Brezm. Srce Marijino
- 23 N Filip Benicij, Zdenka
- 24 P Ptolomej, Jernej ap.
- 25 T Patricija, Ludvik kr.
- 26 S Cefirin p., Bernard ☽
- 27 Č Jožef Kal., Zlatko
- 28 P Avguštin šk. c. uč.
- 29 S Obl. Jan. Krstnika
- 30 N Roza iz Lime d.
- 31 P Rajmund sp., Rajko

Lipa - Prosnid - Muzac

*Mersin - Viškorša
Gorenj Brnas - Gor. Trbij*

*D. Brnas - Dreka - Srednje
Sv. Lenart - Črni vrh - Landar*

*Brišče - Oblica - Konaltč -
Gorjanj*

*Čedad
Kravar*

*Hlasta - Dol. Brnas - Cjubic
Platisča - Landar - Petjah -
Podcerkev*

Trčmun - Gor. Trbij

Dan se skrajša za 1 uro 24 minut

- 1 T Egidij (Tilh) op.
- 2 S Maksima, Štefan kr.
- 3 Č Evfemija, Dora dev. ☉
- 4 P Rozalija (Zala), Ida
- 5 S Justinijan sp., Lovrenc
- 6 N Umbert. Caharija pr.
- 7 P Regina dev., Marko
- 8 T Rojstvo Marije Dev.
- 9 S Gorgonij m., Peter ☾
- 10 Č Nikolaj Tolent., Nikita'
- 11 P Prot in Hijacint, Milan
- 12 S Ime Marijino, Silvin
- 13 N Mavriliij, Notburga
- 14 P Povišanje sv. Križa
- 15 T Žalostna Mati božja
- 16 S Kvatre, Evfemij
- 17 Č Lambert, Frančiška ☽
- 18 P Kvatre, Jožef Kupertin
- 19 S Kvatre, Januarij in tov.
- 20 N Evstahij in tov.
- 21 P Matej apostol evang.
- 22 T Mavricij in tovariši
- 23 S Lin pap. m., Slavojka
- 24 Č Marija rešit., Nadja
- 25 P Nikolaj šk., Avrelija ☾
- 26 S Ciprijan in Justina
- 27 N Kozma in Damijan
- 28 P Ljuba, Venceslav kr.
- 29 T Mihael nadangel
- 30 S Hieronim c. uč., Jelka

Kosca - Žabnice

Laze - Dol. Brnas - Njeme - Čenebla

Erbeč

Topolovo - Peknjé - Brezje - Viškorša - Landar

O K T O B E R

- 1 Č Remigij škof, Sever
- 2 P Angeli var., Mirna ☿
- 3 S Terezija deteta Jezusa
- 4 N Frančišek Asiški sp.
- 5 P Placid in tov., Dunja
- 6 T Brunon in tov., Vera
- 7 S Marija Kr. rož. venca
- 8 Č Brigita vd., Simeon
- 9 P Janez Leonhard sp. ☾
- 10 S Frančišek Borgia sp.
- 11 N Materinstvo M. D.
- 12 P Maksimilijan škof
- 13 T Posvečenje cerkva
- 14 S Kalist p., Just, Nedeljko
- 15 Č Avrelija, Terezija d.
- 16 P Gal muč., Jadviga ☿
- 17 S Marjeta Marija, Mira
- 18 N Julij, Luka evang.
- 19 P Peter Alkant., Etbin
- 20 T Janez Kancij sp.
- 21 S Uršula dev. in tov.
- 22 Č Donat šk., Zorislava
- 23 P Klotilda, Severin šk.
- 24 S Rafael nadangel ☾
- 25 N Kristus Kralj, Darja
- 26 P Evarist pap., Demetrij
- 27 T Frumencij šk., Antonija
- 28 S Simon in Juda ap.
- 29 Č Narcis škof, Ida dev.
- 30 P Saturnin šk., Alfonz
- 31 S Krištof sp., Bolfenk ☿

Šemp. - Sv. Lenart - Prosnid

Ronac

Črni vrh

Štoblank - Landar

NOVEMBER

- 1 N Vsi sveti, Severin
 2 P Spomin vernih duš.
 3 T Viktorin šk., Umberto
 4 S Karel Borom., Drago
 5 Č Caharija in Elizabeta
 6 P Lenart škof., Sever ☾
 7 S Ernest opat, Zdenka
 8 N Godfrid šk., Bogomir
 9 P Teodor muč., Nevenka
 10 T Andrej Avelinski sp.
 11 S Martin (Davorin) šk.
 12 Č Martin pap., Renato
 13 P Stanislav Kostka sp.
 14 S Jozafat šk., Borislava
 15 N Leopold sp., Albert ☽
 16 P Otmar ap., Jerica
 17 T Gregorij čudod., šk.
 18 S Odon škof, Milko
 19 Č Elizabeta kr. vd. (Liza)
 20 P Feliks Ben. sp., Srečko
 21 S Darovanje Dev. Marije
 22 N Cecilija dev., muč.
 23 P Klement papež ☾
 24 T Krizogon, Janez od Križa
 25 S Katarína dev., muč.
 26 Č Silvester opat., Delfina
 27 P Virgilij škof, Maksim
 28 S Gregorij III. pap., Jakob
 29 N 1. adv., Saturnin
 30 P Andrej ap., Justina ☽

Državni praznik

Sv. Lenart - Prosnid - Ronac

Čedad - Ljesa

*Erbeč - Strmica - Kravar -
Ahten*

ZAPISNIK

- 1 T Evazij, Marjan muč.
 2 S Bibijana muč., Blanka
 3 Č Frančišek Ksaverij sp.
 4 P Barbara, Peter Kriz.
 5 S Saba opat, Dalmacij
 6 N 2. adv., Miklavž šk.
 7 P Ambrož šk., Urban ☾
 8 T Brezm. spoč. M. D.
 9 S Sir škof, Peter Furljè
 10 Č Melhijad pap., Smiljan
 11 P Damaz pap., Šabin šk.
 12 S Amalija, Aleksander m.
 13 N 3. adv., Lucija dev.
 14 P Konrad sp., Vojmir
 15 T Valerija d., Kristina ☽
 16 S Kvatre, Evzebij šk.
 17 Č Lazar spozn. škof
 18 P Kvatre, Gracijan škof
 19 S Kvatre, Fausta dev.
 20 N 4. adv., Svetožar
 21 P Severin šk., Tomaž ap.
 22 T Demetrij in tov.
 23 S Viktorija, Vlasta ☾
 24 Č Sveti večer, Adam in Eva
 25 P Rojstvo Gosp. Božič
 26 S Štefan prvi mučenik
 27 N Janez Evangelist ap.
 28 P Ned. otročiči, Živko
 29 T David kr., Tomaž ☽
 30 S Liberij, Evgen škof
 31 Č Silvester papež

Ofjan - Srženta - Jajnik

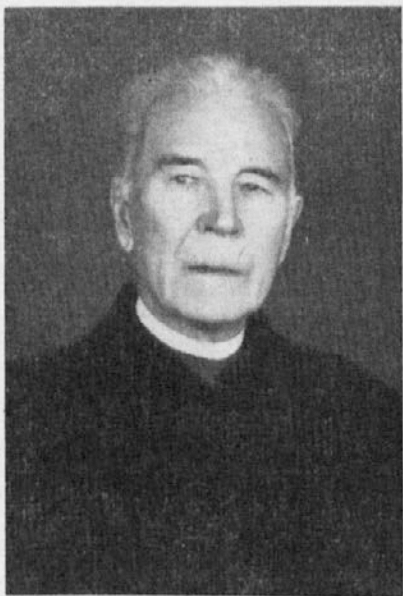
Tipana - Oblica - Ažla

*Kravar-Brca-Hlasta-Porčinj
Utana*

Sovodnja - Kodromac

Landar - Cedad - Dol. Mjersa

ZAPISNIK

Msgr. Ivan Trinko

Iz pesnikovih zvezkov

IVAN TRINKO

Misel na domovino

*Kar mojih misli na perutih urnih,
dom, se k tebi podam,
nobenih ne poznam.
otožnih čutov in spominov burnih*

*Kar 'mam domače pred očmi planina,
takrat sem jaz vesel.
Kar mislim kakšna je moja dolina,
druzga bi ne želel.*

*Kar v duhu merim dol in gor vso Savo
kar Sočo zelenò,
kar misel v serce prinesè mi Dravo,
takrat mi gre dobrò.*

*Kadar pozdravljam belo tam Ljubljano,
vse mesta, vse tergè,
zacementim zopet duše moje rano,
razveselim sercè.*

*Kar misel vidi veselje domače
in srečne brate vse
ne zadostjo biseri dragi plače
za moje veselje.*

*Kadar na traticah travò kositi
od jutra do večer
vidim domače, serce veslat híti
po radosti jezèr.*

*Kar žnjiče gledam zlato klasje žeti
vesel jaz sim -takrat,
in kadar čujem tam pastirje peti
vso tugo pustim zad.*

*Je duša polna ljubiga veselja
kar misel na dom grè;
V persih potihne vsakoverstna želja,
sercè raduva se.*

*O dom preljubi, sladka domovina!
Res da na tujim sem;
vendar ne greš mi nikdar iz spomina,
v sercù te zmir nesèm.*

Zgornja Trinkova pesem je prepisana iz rokopisne ostaline pesnikove v njenem prvotnem slogu. Pod pesmijo je podpisan datum: 30 Rožnika 1880. Pesnik jo je napisal v svoj rokopisni zvezek, ki ga je naslovil:

Malega travna 3 dan 1880

III

Slovenske pesmice

Pesnik Trinko je takrat še iskal svoji misli izraz in besedo. Čutil se je osamljenega na skrajnem zapadu, a vendar tesno povezanega z rojaki onstran meja. Njegovo srce objema ne samo svojo ožjo domačijo, kosce in »žnjiče«, marveč tudi brate ob Savi, Soči in Dravi. Ob tihih mislih na svoj dom se pesniku za mejami odpira ves slovenski svet.

Komaj ga je začel spoznavati; sam, brez sleherne pomoči si je utiral pot k spoznavanju svoje rodne kulture, svojega sveta, ki ni omejen le na Beneško Slovenijo. Obenem je pa hotel tudi svoje ožje rojake predstaviti slovenskemu in slovanskemu svetu.

Do leta 1883 je svoje prvence pisal v preproste šolske zvezke. Ni upal, da bodo kdaj izlivi njegove duše poleteli v svet. Zapiral se je v svoji bridkosti in osamljenosti sam vase in v danes že porumenele strani tistih zvezkov. Z bridko ironijo je zapisal na prvo stran III. zvezka *Slovenskih pesmic* spodaj:

Vragova tiskarnica v Peklu

1880

Mislil je pač, da bo ostal sam s svojo muzo za večno nepoznan. Ne bo njegovih poezij izdala tiskarna v okusnih in izbra-

nih črkah na lepem papirju. Le »vragova tiskarnica« jih tiska, da ne bodo videle sonca.

Šele leta 1883 se je oglasil v javnosti z razpravo »Beneški Slovenci«. Od tedaj pa je začelo njegovo pero neprestano pisati. L. 1897 so izšle v Gorici Trinkove Poezije. Nov poet, videc in prorok je vstal na zapadu.

Svoj prvotni, okorni slog je klesal in izpopolnjeval, tudi v šoli pri pobratimu Simonu Gregorčiču, dokler ni oblika in vsebina njegove pesmi našla vreden izraz.

Iz pevca-samosevca je zrastel v pesnika svoje in skupne domačije.

r. b.

PREGOVORI IN REKI

- *Zlodjeva moka gre v otrobe.* (Hlodiči)
- *Preprosti človek umuje in modruje, kadarkoli proučuje način, kako bi premagal težkoče.* (Iv. Trinko)
- *Samo ono je stalno, lepo in koristno kar ne sloni na sili, ampak na resnici in pravici.*
(Škof Strossmayer)
- *V veke bo živel, kdor v poštenju umre.*
(Hrvatski knez Frankopan)
- *Trdno verujem, da bomo dosegli naše pravice. Jaz verujem v boljše čase!* (Iv. Trinko)
- *Kdor v mladosti spi, v starosti bedi.* (Narodna)

Ozemlje

Beneške Slovenije

Beneška Slovenija je najbolj zapadni del ozemlja, na katerem strnjeno prebivajo rojaki istega rodu in govorce.

Slavija naša — kakuò si lijepa! S temi besedami so naši predniki pokazali ljubezen do svoje lepe domačije. Ni pusta in gola, kot si človek predstavlja, ko bere o siromaštvu te dežele. Ima tudi svoje prirodne lepote in čare, katere najde in občuduje le skrben potovalec, kot je bil naš znani planinec in potovalec dr. Henrik Tuma ali pa kot jo poznajo domačini. Oni, tudi če so leta in leta v tujini, se s hrepenečimi očmi ozirajo proti njej in si žele vsaj mrtvi počivati v »lijepi zemlji«.

Majhna je pokrajina Beneške Slovenije, saj ji prištevamo le 516 kvadratnih kilometrov. Vendar pa je tako raznolika, kot le malokateri del slovenske zemlje.

Tri doline so se globoko vrezale v njena tla.

Najbolj na severu se vleče globoka in ozka alpska dolina, ki so jo v davni preteklosti izdolbli ledeniki. Ta visokogorski svet

zapirajo strmi grebeni, s katerih polzijo v dolino mogočni prodnati nanosi, ki odnašajo rodovitno prst. Na severu zapirajo to dolino Rezije Visoki Kanin, Prestreljenik, Žrd (2324) do tam na Kolku in Tolstega vrha. Do Slovencev ob Soči imajo bratje Rezijani le pot čez prelaz Predolino (1682 m).

Na jug k Terskim Slovincem jim pa branijo pot visoki Muzci (1785 m), Kadin (1820 m), Javor (1907 m) in Lopič (1950 m). Le ob Vodi ali Rezijanski Beli se odpira revnim prebivalcem redkih vasi po pobočjih gora pot v svet na zapad.

Drugo korito zarezano v svet Beneške Slovenije je izdolbel Ter s pritoki Karnajte, Maline in Bistrice. To ozemlje Terskih Slo-

vencev je že bolj sredogorsko. Le na vzhodu se pnejo pod oblake visoki Karman (1716 m), Breški Jalovec (1615 m), Javor (1094 m) in Ivanac (1168 m). Ta Zapadna Benečija ima odprto pot proti Soškim Slovencem po ozki dolini Učje na Žago.

Tretjo skupino Beneške Slovenije pa zavzemajo kraji ob Nadiži in Idriji. V tej Vzhodni Benečiji so doma Nadiški Slovenci in Šentlenartski. Nadiža s pritoki Reka, Aborna, Kozica, Arbeč je vse to ozemlje razrezala v obliki pahljače. Še precej visoki hribi se dvigajo proti soški strani: Matajur, očak Beneške Slovenije, s 1643 metri višine, Kraguvenca (1075 m), Kolovrat z Nagnojem (1197 m) in Ježo. Proti jugu nad Idrijo se vlečejo nižji grebeni s Sv. Marijo Magdaleno, Sv. Miklavžem in Staro goro, ki je druga »sveta gora« Beneških Slovencev.

Ta tretja skupina ima kar tri prehode k bratom na vzhodu: ob Nadiži pod Mijo, preko Livka nad Kobaridom in čez Sleme nad Tolminom. Strmi klanci jih pripeljejo tudi iz doline Idrije na Kambreško, na Marijo Celj in Korado, ki jih loči od Slovencev ob srednji Soči. Z Brici si podajajo roke le tam pri Mirniku. Ob tej vzhodni meji se Beneški Slovenci naslanjajo na rojake ob Soči.

Zapadna meja

Meja med Furlani in Slovenci teče še danes skoro prav tam, kjer pred 1400 leti, ko so se naši predniki za Langobardi naselili do furlanskih nižin. Od vasi Ibana pri Prapotnem zavije pod naseljem Čela pri Stari gori čez vrh Kardoš do mosta Sv. Kvirina čez Nadižo. Od ondi se vije narodnostna meja pod hribi nad Tavorjano, Fojdo, Ahtnom, Njemami, čez Cedila, Smrdečo, Rtinom, Huminom in po vrhovih do Rezjute, nakar zavije do Kanina.

Do leta 1866 so bile še slovenske vasi: Prapotno, Prešnje pri Čedadu, Torlan pri Njemah, Cedila, Čižerje pri Tarčintu, Hoja, Smrdeča in Gorjani pri Huminu, koder je še danes nekaj slovenskih družin.

Večina naselij v Beneških gorah in grapah so manjše vasi in zaselki; tu pa tam raztrošene kmetije. Večje središče je le Št. Peter ob Nadiži, ki se je v prejšnjih časih štel kot središče vsega slovensko-beneškega zemljepisnega okrožja.

Eno dejstvo pa se pokaže pri pogledu na zemljevid Beneške Slovenije, namreč, da je tudi ta najbolj zapadna veja slovenskega debla trdno zakoreninjena v domačih tleh, ki imajo svojo mejo tam, kjer pred tisoč in toliko sto letih.

Verske razmere do l. 1866

Pokristjanjenje beneških Slovencev se gotovo ni izvršilo pred bitko pri Lavarianu. Najstarejša cerkev je cerkev sv. Ivana v Landarski jami, o čemer priča še danes ohranjeni nagrobnik diakona Feliksa, ki je bil v njej pokopan in je umrl pred l. 720.

Cerkev sv. Petra (Eccl. S. Petri de Algida cum capellis suis) in cerkev sv. Lenarta se prvič uradno omenjata l. 1192, ko ju je papež Celestin III. podredil čedadskemu kapitlju. Dotlej sta bili odvisni le od patriarha.

Šentlenartska župnija je bila ustanovljena najbrž poprej kot šempetrska. Upravljali so jo vikarji čedadskega kapitlja. Samostojna župnija je od l. 1351. Vanjo so spadale vse »sosednje« Mjerske banke. Sosednje so župnika volile in predlagale v potrditev sprva patriarhu, pozneje kapitlju.

Poznana je pravda med sosednjami Landarske banke in kapitljem. Banka je izvolila svojega župnika, a kapitelj ni spoštoval starih pravic in je imenoval drugega župnika v Št. Petru. Pravde tudi patriarh ni mogel

rešiti in je šla pred papeževega odposlanca v Benetke.

V Št. Lenartu je »kropiunjak« z letnico 1161, to je kamen, vzidan po tedanji navadi v hišo za blagoslovljeno vodo. Po lepi krščanski navadi se je vsak pokrižal, ko je stopil v hišo. Tam je ohranjen tudi na pergament pisan cerkveni koledar iz XII. stoletja. Vanj so skozi stoletja zapisovali krajevne navade.

Vse kaže, da se pokristjanjenje Beneške Slovenije ni izvršilo iz Čedadu, sicer bi bili podrejeni že spočetka Čedadu. Izvršilo se je po duhovnikih iz Istre in Dalmacije (skozi ves srednji vek in pozneje srečujemo imena duhovnikov iz Istre). Menda je patriarh sv. Pavlin sam prosil sv. Cirila in Metoda oz. njune naslednike v Istri, naj gredo misijonarit v Benečijo. Tudi po legendi sv. Cirila in Metoda sta se apostola na poti v Rim oglasila pri oglejskem patriarhu, da bi uredila spore za službo božjo med Slovenci.

Vizitator arhidiakon Missia pravi, da je našel še l. 1600 v župni cerkvi v Št. Petru »il tabernacolo del Ss. Sacramento da cornu euangelii more Sclauonico . . .« Tak tabernakelj je še danes v Št. Petru, pri Sv. Lenartu in v Landarju. Pri drugi vizitaciji, l. 1743, našteva že lesene tabernaklje sredi glavnega

oltarja in ne več na steni na evangeljski strani »more sclauonico«. L. 1602 našteva pri cerkvi sv. Jakoba v Bijačah »due camisi grossi alla schiaunesca«. Isto l. 1559 pri Sv. Lenartu in drugod.

V arhivu Sv. Petra ob Nadiži je še danes »Missale Romanum - Slavonico idiomate, jussu SSDD. Papae Urbani VIII. editum — Tipsis et impensis S. Congregationis de Propaganda fide — Romae anno 1741.« Istemu misalu je dodana priloga z mašo sv. Simona z napisom: »Priloga misalu iz l. 1741 - župa S. Pietro degli Slavi« (Misal v glagolici, priloga v latinici!). Torej je še v 18. stoletju bil kak duhovnik, ki je maševal po latinskem obredu, a v staroslovenskem jeziku. Še več! Do l. 1933 so duhovniki brali evangelij pri maši v slovenščini, pri obhajilu izgovarjali »Dominus non sum dignus« in vsa vprašanja in odgovore pri krstu — v slovenščini.

Terski Slovenci so pripadli mešanim faram v Tarčent, Njeme, Ahten in Fojdo. Župniki so se ob prevzemu fare obvezali vzdrževati duhovnike, vešče slovenskega jezika (»Cum pacto debeantur tenere apud se unum sacerdotem sclaborum sumptibus suis juxta consuetum«). L. 1607 so združili 10 slovenskih vasi ob Teru v »vicariatus sla-

borum«, dokler se ni l. 1736 in pozneje razdelil v več duhovnij.

G. Piccini navaja v svoji zgodovini župnije Faedis (Faedis - Notizie della Parrochia, Udine 1934) poleg drugega: »Cerkvica sv. Petra v Fojdi, sezidana od sloven. vernikov v 13. stoletju, je bila posvečena ok. l. 1300 od škofa Petra Ivana iz Zadra. Okoli cerkve je bilo tudi pokopališče, v katero so nosili Slovenci svoje mrličke do prve svetovne vojne.« (str. 151-153) Isti popisuje na str. 76 pravdo tožiteljev-Slovencev, ki zahtevajo od župnika v Fojdi znanje slovenskega jezika, ker »spadajo pod to župnijo vasi ... in ker prebivalci vasi, ki sledijo v seznamu, govorijo slovenski.« Pravda se je vršila l. 1502.

Mnogo pozneje, 10. okt. 1780, je župnik Gio. Comello podpisal izjavo: »Matična cerkev je v vasi Fojda, kjer vsi govorijo furlanski; nasprotno pa v vaseh Podklap, Klobučana, Grmovščica, Ravne, Gradišča, Čenebla, Pedroža in Vile so vsi Slovenci in govorijo svoj jezik. Za duhovne potrebe so preskrbljeni z navadnimi duhovniki in s kaplani-pomočniki, ki jih spovedujejo in previdevajo ...; in tako tudi v lastnih cerkvah jih učijo v njihovem slovenskem jeziku ver-

ske resnice, pod nadzorstvom župnika v Fojdi. Toliko v dokaz.« (Podpis)

V seznamu župnikov beremo od 1328 do 1920 (Piccini, str. 131) tudi imena župnikov, rojenih v Miljah pri Trstu, Kopru, Šibeniku, Dubrovniku, Kobaridu, Krku, Zadru, Ažli itd. Zadnji slov. župnik je bil Jožef Bernik iz Sv. Lenarta († v Fojdi l. 1897). Njegov naslednik je imel za pomočnika Petričiča, in ta je bil zadnji.

Po ukinitvi oglejskega patriarhata je bila ustanovljena videmska in goriška nadškofija. Beneški Slovenci so prišli pod videmsko nadškofijo, in sicer l. 1751.

Tudi sedaj so Slovenci v mešanih župnjah odločno terjali od župnikov, da spoštujejo njihov jezik v cerkvi in v sporih jim je nadškofija ugodila.

Dr. Piccini pravi, da je prišel videm. nadškof Sagredo l. 1789 birmat. Ob tej priliki je bil »naval slov. otrok, s starši in botri tako velik, da je moral nadškof prekiniti birmovanje in ga odložiti na četrto uro popoldne.« Popoldne, »ko so stražniki naredili nekoliko reda med množico Slovencev, je nadškof birmoval *do ene ure ponoči.*«

Prebivalstvo beneških občin po soc. sestavu

O prebivalstvu občin na ozemlju Beneške Slovenije se navadno govori, da je večinoma zaposleno v poljedelstvu. Obdelovanje zemlje pa ni poglavitni in edini vir dohodkov; so še drugi poklici. Skoro od občine do občine se nudi raziskovalcu drugačna slika.

Pri tem kratkem, a prepotrebem razmotrivanju o socialni sestavi prebivalstva rojakov v Benečiji se ne bomo ozirali samo na slovenske vasi, ampak na ozemlje občin, v katerih bivajo tudi Beneški Slovenci.

Da bo slika bolj jasna, se bomo omejili na rezidentno prebivalstvo, to je tako, ki ima v občini stalno bivališče, a ki ni stalno vedno prisotno. Zato tvori pri razprédelnih rezidentno + odsotno = skupno prebivalstvo. Številke se sicer nanašajo na leto 1951, a v glavnem veljajo še danes.

Največ poljedelskega živilja je v občinah Tarčent, Neme, Podbonesec in Tipana; istočasno so pa to tudi tiste občine, kjer je največ ljudi zaposlenih v rudarstvu in zidarstvu, kar se pravi, da so to izseljenci

v belgijskih rudnikih in v Franciji ter Švici (zidarji).

Májhna preglednica naj dokaže to dejstvo :

Občina	Prebivalstvo		Poljedelci	Zidarji
	rezidentno	odsočno		Rudarji
Tarčent	11687	1602	1113	2638
Nema	4398	650	1309	604
Podbonesec	3735	415	1526	361
Tipana	2841	496	947	335

Svojevrstno socialno sliko nam pa pokaže občina Brdo. Šteje 2228 prebivalcev; od teh je začasno odsotnih kot izseljenci 364 občanov. Od ostalih, kar jih je doma, se bavi polovica s poljedelstvom, polovica pa s trgovino. Tako se bere samo v uradnih statistikah; v resnici so pa ti »trgovci« le tipični beneški krošnjariji z leseno in podobno robo. Krošnjarijev je tu polovica moških, polovica žensk.

V svet so zanesli podobo krošnjarija, brusarja ali loncevezca bolj Rezijani. Njih občina ima v seznamih okoli 3350 duš; od teh jih je v tujini za kruhom 503. Socialna slika Rezije je ena najslabših v vsej Beneški Sloveniji. Poljedelcev, pravzaprav kajžarijev, je tod le 292; 638 jih je zaposlenih, večinoma v tujini kot rudarji in zidarji;

s krošnjo jih hodi po svetu kakih 110. To-
 rej razmeroma z drugimi kraji precej malo.
 Kaj pa ostali? Statistike štejejo med ne-
 aktivno prebivalstvo kar 1580 prebivalcev,
 in to so povečini otroci in stari ljudje, ki
 so ostali doma. Res žalostna slika ljudstva,
 ki je navezano na kruh, katerega jim po-
 šiljajo svojci iz tujine.

Oglejmo si zdaj še skrajne najbolj slo-
 venske občine pod Matajurjem: Dreko, Gr-
 mek, Sovodnje in Srednje.

Občina	Prebivalstvo		Poljedelci	Zidarji	Krošnj.
	rezidentno	odsotno			
Dreka	1392	349	381	154	123
Sovodnje	2077	377	446	164	127
Grmek	1737	378	365	198	44
Srednje	1883	391	753	173	51

Tudi tu se pokaže, da je približno toliko
 kot poljedelcev tudi ljudi v drugih pokli-
 cih, in sicer izven domačije. Le Srednje
 tvorijo izjemo.

Končni obračun pove, da je v večinoma
 slovenskih vasi manj poljedelstva in soraz-
 merno več izseljencev kot v drugih občinah
 Beneške Slovenije. Kmečki živelj vedno bolj
 propada, ker je zemlja preskopa, da bi re-
 zala kruh svojim otrokom.

Problematika narodnega obstanka ni torej samo v idealistični zavesti ljudstva, ampak ima svoje korenine tudi v gospodarskih razmerah. Res je, da gre ta in oni z doma ne le zaradi golega obstanka, ampak iz želje po večjih dobrinah in lažnjem življenju, a še trdnejša in žalostna resnica je, da so zlasti tudi slabe in celo neznosne gospodarske razmere krive, da naš živelj na zapadni meji hira in usiha.

Ali se da temu odpomoči?

Pjesam od sv. Katarine

*Sveta Katarina
po brjegu je hodila,
lepe rožce je brala,
Bogu jih šenkovala.*

*Buoh je zavprašu:
»Al češ bit' kra'jova hči?«
Jest nečem bit
kra'jova hči!*

*V kolò so jo uklenili
po brjegu potočili.
Štir dušic an pet teles
so jo nesli u nebo.*

(Pjesam iz obliške vikarije)

Vero ohranili - Tudi jezika ne zgubili

Beneška Slovenija, naša ljuba deželica, je že iz davnih časov trdno naslonjena na dva neomajna temelja: na vero svojih očetov in jezik svojih mater. Veren rod živi po teh goratih krajih in hudournih grapah, ki je ohranil tudi svoj jezik, posebno v cerkvi in v religiozni pesmi.

Koliko duhovnikov so dale naše stare slovenske družine, nam pričajo sezname od sto let nazaj. Iz Usane so iz hiše, po domače pri Lenčinah, izšli trije duhovniki. Blažovi, Vukovi, Klinčanjovi iz Hlaste so tudi izšolali vsaki po enega. V Hrastovjem so imeli gospoda Gorjančevi in Čepacovi. V Gorenji Mersi Lurinovi, Kobarikni; iz te hiše s primkom Terliker je bil doma brat trapist Andrej, ki je umrl v sluhu svetosti okoli l. 1889 v Bosni. Duhovne je dala tudi hiša Osnjakov, po domače Mežnarjevi. Prav tako so doma duhovni gospodje iz Spodnje Merse; iz hiše Garbacovih je goriški stolni kanonik mons. Kjačić. Tudi kmečke družine Pjeružovih in Podsrednjanov v Ošnjem so izšolale cerkvene služabnike. V Pičiču Česnakovi

in Rosni. Naša stara hišna imena so še danes v Skrutovem: Lampartovi, Perinacovi, Lazarinovi, Kaučmeri, ki so tudi vzgojili poznejše dušne pastirje. Flipovi v Selcéh tudi niso izostali. Dolga vrsta jih je še iz Podutanaca (Svet Lenart) iz družin pri Ruskičevih, Gorjančevih, Roščiovih, Nježacih. Tudi po drugih farah je dosti domačinov zapelo novo mašo.

ŠIBA STORE NOVO MAŠO PJET

Ta domači izrek je precej razširjen po naših vaseh Beneške Slovenije. Z njim hočejo ljudje povedati, da le v hiši, kjer imajo starši besedo in oblast, lahko vzgojijo verne in poštene slovenske sinove, ki se posvetijo oltarju in svojemu ljudstvu. Pa kar preberite pesem, ki so jo letos zložili na čast novomašniku č. g. Pavlu Kavčiču v narečju iz Podutanaca:

- 1 *Novo mašo šiba poje
stuokrat rekla j' mat' tebè
kar te j' vzela u krilce svoje
an pobož'la te j' detè.*
- 2 *Ko pa fantič si dospeu,
nje dolžnost je naredila;
če jo bugat nisi teu,
gor na rit te je klofnila...*

- 3 Šiba novo mašo poje
tako spet je glasno djala
kadar mehke noge tvoje
je pošteno namazala,
- 4 s'nim mazilam k' use zdravi,
(naj bo kdo le pretarmàst).
Tem' mazilu se mu pravi
šiba al pa drenova mast.
- 5 Novo mašo šiba poje;
kadar to t' j' prat' reklà
je menilo sarce tvoje
de na bo nikul tegà.
- 6 Ne čakite moje maše
ti si reku, òstra mat!
Vi umorite djete vaše,
kuo bo mogu maševat?
- 7 Dans je tuole pa, razvidno
de je ona mjela prù,
de je djelala previdno,
an de ti si se zmotù.
- 8 Njeno šibo, bješ, pobušni;
je deliuka vseh dobrot;
dan pastir si ratu dušni,
skuoze nje s'postau Gospuot.

9 *Če Pinokju an spomenik
so nardili na vjem kje,
jest pa djem de urjedno je
Šib' nardit še an buj velik...*

Novomašno slavje je v naših krajih pravi praznik za bližnjo in daljno okolico. Pri teh slovesnostih se držijo starih navad. Že ves teden pred novo mašo domači fantje nabivajo, tonkajo in škampanajo v zvoniku. Pri tem opravilu imajo posebno tehniko, doma samo v vaseh Beneške Slovenije. Ne nabivajo samo s kembljem ob spodnje krilo zvona, ampak tolčejo tudi z vso naglico s posebnimi železnimi nabijači ob zgornji del zvona. Slovesna bronasta pesem doni preko planjav, ko se začne premikati po deseti uri novomašni sprevod iz rojstne hiše med mlaji in cvetjem proti cerkvi. Prvi v sprevodu koraka fant s križem; mladenič je iz tiste hiše, ki ima pravico nositi križ pri procesijah. Za križem stopa »novič«, ob njegovi desni pa belooblečena deklica s šopkom cvetja. Navadno je to sestra ali kakšna sorodnica. Starši so ob straneh teh dveh. Nato se zvrstijo novomašnikovi krstni in birmanški botri, za njimi pa duhovnik-boter z župnikom in ostalo duhovščino. Zadaž se gnete

dolga vrsta gostov, faranov in ljudstva od blizu in daleč.

Na koru že čakajo nestrpni pevci, da zapoje novomašni pozdrav. Zdaj sledi pridiga, ki mora biti precej dolga in da gane do solz, če ne ni ljudem prav.

Pri darovanju je oufar; vsi navzoči gredo okoli oltarja in mečejo darove na razprostrt prt, nato pa poljubijo roke novemu mašniku, ki sedi pred oltarjem. Pri tem dolgem obredu pojo pevci domače cerkvene pesmi, med katerimi po navadi ne manjka »Ponižno usi častimo«. Po maši zveže cerkovnik prt in ga izroči očetu »noviča«.

Maše je konec. Sprevod se znova uredi in vsi gredo h kosilu na gospodov dom. Kosilo traja seveda par ur.

Posebnost so domače »gubance«, ki so tajna kuharska umetnost vsake hiše. Mati jih je napekla cele gore, ker vsakdo mora odnesti s seboj »žegan«; tudi znanci, pevci in obiskovalci, ki hodijo še ves teden čestitat.

Med pojedino ne manjka napitnic in rimanih nagovorov v domačem narečju. V šentlenartski fari se je udomačila posebno spodnja, stara iz leta 1877 in ki jo je uglasbil mons. Tomadini iz Čedadada. Glasi se takole:

- 1 *Petar preljubi,
Novožegnan Mašnik,
Ti si dosegu
oblast veliko od Boga.
Čast imenitna
bila tebe dana,
razveselise!*
- 2 *Tempel si 'zvoljen,
živo prebivalše
Svetega Duha
in Besednik mogočen,
sarčno in nadužno
z Jezusam iskati
kar je zgubljeno.*
- 3 *Angel si vidni,
vsim miru in sprave;
vsim pravoverjenim
luč in pomaganje:
grjeha se varvat,
čednosti posnemati,
duše zveličati.*
- 4 *Gor na Nebesih
priča se veselo
kul'ku dobrot in gnad
se je vrosilo
skuoze daritve
Parve Tvoje Maše
za žive in martve.*

Proti peti uri popoldne zopet tonkajo v zvoniku in vabijo k večernicam ter k zahvalni pesmi.

Po cerkvenem opravi se začne ljudsko rajanje. V starih časih so vsi povabljeni odšli na bližnje dvorišče plesat »štajariš«. Seveda se je ob tem necerkvenem koncu slavja marsikatera nerodna zgodila. Zato je cerkvena gosposka leta 1809 z razglasom vsem kuratom »della Schiavonia« prepovedala, da bi se po novih mašah prirejali plesi. Seveda je bilo staro razvado še petdeset let kasneje težko odpraviti.

Še danes pa se po naših župnijah vsi ljudje veselijo, sicer že bolj poredkih novih maš, ker čutijo, da domači duhovnik ozna-
nja, da

*sveta vera je ključ,
materina beseda pa luč*

do prave narodne omike.

V Trinkovi delavnici

Daleč so že tista leta v dobi najhujšega preganjanja Slovencev, ko mi je bilo naročeno, naj se napotim v Videm k monsinjorju Trinku z nekim obvestilom.

Vesel sem bil te naloge, čeprav je v tistih časih veljalo za nevarno shajanje z vidnimi osebnostmi. Beneško-slovenski patriarh Trinko je bil seveda kot smet v očesu takratnim oblastnikom. Saj so dobro vedeli, da je čutil v sebi glas, mogočen in ukazujoč glas z neba, ki mu je velel zagovarjati njegovo ponižano ljudstvo.

Take misli so me prevevale, ko je drdral vlak preko furlanske planjave proti Vidmu. Že se je pokazal na obzorju simbol furlanske prestolnice — videmski grad.

Tam pod njim snuje in dela mož - samo-sevec, edinstveni orač domovinske kulture.

Po ozkih ulicah pripelje pot do mogočne stavbe bogoslovnega semenišča. Tu je monsinjorjevo bivališče in delavnica. Na vratih so takoj vedeli, da če kdo povprašuje po »monsinjorju«, je to gotovo Trinko. V prostori čakalnici, kjer strmijo raz sten portreti videmskih nadškofov in drugih cerkvenih veljakov, sedim in si v duhu predstav-

ljam očeta Beneških Slovencev, njegovo fizično postavo.

Kar me na vratih zdrami prijazen, bronasto zveneč glas: »Dobrodošli, dobrodošli; Goričane imam prav posebno rad!« Komaj si utegnem ogledati sloko postavo z odličnimi in plemenitimi potezami v obrazu. Dobrotljive oči sijejo izpod košatih obrvi. Fino izoblikovana roka toplo stiska mojo dlan.

Brž je vzpostavljena vez sinovskega spoštovanja do moža, ki stoji kot patriarh pred menoj.

»Kar gor stopiva,« prijazno vabi in me vede po dolgih, obokanih hodnikih v prvo nadstropje. Na koncu široke veže na levo odpre vrata v sobo, v svojo delavnico.

»Tu med knjigami se bova pomenila,« prijazno vabi na pragu.

V tem delovnem svetišču je komaj prostora za divan in sprejemno mizo. Vse na okrog pa police, omare, mize s skladovnicami knjig prav do pod stropa. Po stenah vise poleg ogromnega Križanega slike iz domačije, naši pesniki, diplome s trobojnicami, usahli venci in tudi njegov portret, delo umetnika Kralja. Vse polno je njegovih lastnih perorisb — eno mi je tudi podaril. V enem kotu je postavljen velik harmonij, na

njem še odprt notni rokopis njegove zadnje skladbe »De profundis«.

Trinko-pesnik-risar-skladatelj.

Na pisalni mizi s trnjevo Kristusovo glavo in velikim, starinskim črnilnikom je nako-pičenih vse polno izpisov, korektur, roko-pisov. Pravkar je pripravljaj knjigo o Slo-vcncih in Jugoslovanih za Italijane.

»Vidite, premalo nas poznajo. Slovanski svet, tako obširen, s staroslavno zgodovino ni dovolj znan. Medsebojno poznavanje bo privedlo do spoštovanja in prijateljstva. Eh, glejte, pa sem pozabil...«

Vstal je izza mize in odšel skozi vrata. Toplo sonce poznega poletja se je kradlo skozi edino okno v sobo, visoka stenska ura je spokojno nihala. Čudovit mir v delovni sobi, pravo okolje, ki sili k premišljevanju in delu.

Prevzelo me je občutje, da kradem čas delavcu, ki mu je vsaka minuta odmerjena. Pa je že vstopil s pladnjem v rokah. Na mizo je razpostavil steklenico, domač kruh in gnjat.

»To je pa z naših bregov,« je natakaj in privzdignil cekinasto vino proti soncu. »Vse je domače, prav z doma,« je ponujal.

Čaši sta zacingljali. »Na boljše čase!« je vzkliknil. Nato je začel plesti pogovor, ka-

kor je le on znal zanimivo in prikupno. O slovenski besedi in knjigi; vmes je posegel po tej in oni knjižni redkosti, po pismih pobratima Šimena Gregorčiča, pa še od drugih mož-veljakov prejšnjih dob, s katerimi si je stalno dopisoval. Iz bogate življenjske izkušnje je marsikaj vedel povedati in svetovati tudi za tedanje težke čase.

»Samo glejmo, da očino in rodino ohranimo,« je vzkliknil, ko se je spomnil na svoje rojake. »Tujina nam pije kri, ko pa morajo mladi v svet za kruhom,« se mu je spet bridko izvilo iz srca. Pogled mu je zaplaval proti severu, proti rodnim brdom.

Zazvonilo je Ave. Vstane in moli naprej. Na koncu še dostavi: »Tudi oče naš za vse naše ljudstvo,« oče naš . . .

»Še kupico za slovo,« je ponudil. Pa še ni bilo pogovora konec. Pri petrolejki je razkazoval spomine na nekdanje dni, govoril o preteklosti in o prihodnjih dneh, o sebi nič. Pa mi je povedal več o njem v skromnem okvirju natisnjen listič, izrezek iz italijanskega časopisa. Na njem posvetilo ob zlati maši, ki ga je napisal pesnik Zaneto:

*»Scrittore ed accademico
il nome suo si spande
oltre che in Friuli e in Slavia
anche in remote lande.«*

Služabnik je potrkal in vprašal, ali pride profesor k večerji.

Monsinjur Trinko je zaprl vrata svojega svetišča - delavnice. Po hodnikih so ga spoštljivo pozdravljali gojenci semenišča. Spremljal me je daleč do glavnih vrat. Opojno je dehtel vrt, ptičji zbor se je kosal.

»Lejte, lejte, kako duhti ves svet in poje. Tudi pri nas pod Matajurjem. Pa pozdravite mi vse Goričane in na svidenje!«

S ceste sem se ozrl na visoko postavo, ki je še na pragu mahala v slovo. In takrat sem globoko v srcu zaslišal melodijo njegove skladbe »De Profundis«.

r. b.

Pjesam za može

*Donàs veseu, jutre veseu,
cjeu tjedan dobre voje:
Še le buj bi biu
če b' se ne biu oženù!*

*Huda žena, gardà ženà
je hujš' ku pokriva:
pride slana, pokrivo umori,
huda žena pa še dugo živi.*

(Beneška narodna)

Lina je paršla iz šuole

Mala Lina je paršla iz šuole. Šla je k mami an jo vprašala: »Mama, zakí par nas ne govor'mo ku šuoli? Mama an tata od Mari-luize govorita ku maeštra tu šuoli?«

»Vidiš, Lina, naš tata ima dva tičaca. Zaki obadva glih ne pojeta? Adan pravi: »Ciuu, ciuu«, te drugi pa: »cicifuj, cicifuj?« Buoh jim je dau tako štimo, tak glas!

Glih takuo so na svjet diferent jezik. Dva človeka glih ne govorita. Ti dobro vješ, kdaj te pokliče tata, kadà te pokličem jaz, čegli me ne vidiš. Poznaš me po glasu.

Tudi dve vasi glih ne govorita. Par nas pravimo »ki s'djau?« Tam u vas par naši barbi pa prav'jo: »kaj s'djau?« Vsaka vas ima svoj glas.

Zavoj tega tud adno ljudstvo se loč' od ta družega po glasu, po šprahi, ki jo govori. Mi govorimo slovjensk, ker nismo Lah'. Lah' ne govore slovjensk, ker niso Slovjenj.

Mari-luiza govori po belgjansk, ker nje tata an nje mama sta od tega ljudstva, ki u Belgji njimar živi. Tvoj tata an tvoja mama pa smo paršli iz slovjenskih krajeu taz Italje. Zavoj tega si ti Slovjenka an te

ne sme bit' maj špot jezika, šprahe tvojega tata an mame. Če b' te bilo špot moje šprahe, te je špot mene. Tvoj tata je djeluvac. Če te bi blo špot djelucu, bi te blo špot tvojega tata, kier on je djeluvac.

Vidiš, mi govor'mo domà njimar našo špraho, de se je boš ti naučila an znala. Tam u šuoli se boš naučila francuosko an boš znala dva jezika! Taljansko nje težkuo za nas an se boš naučila še tega jezika. Potlè boš čeča za znat si pomagat! A si zastuopila?»

»Sàm, mama! Tičaci glih ne puojejo, ker jih je Buoh takuo ustvaru. An Buoh je stuo-ru, de ljudje ne govore glih šprahe.«

»Prù si d'jala! Sadà pa pojd se umit, da boš jedla, ker si gvišno lačna. Trkàj časa bit skor brez jest; ko nečeš vzet s sabo vič kù adàn tartin.« An mama ji je nalila adno šalco dobre an tople kuhinje ...

Na ognjišču ogenj plapolá

*Noč božična, nam z nebes poslana
kakor rosa zlata, sladka mana
legla je na vas in v polje.
Detece! Nam zlá odjemlji,
daj svoj mir ljudem na zemlji,
ki so dobre volje.*

*V čase se zamislimo nekdanje,
péčemo si burice, kostanje,
na ognjišču ogenj plapolá.
Kje so naši, v Belgiji, v tujini?
Bridki begajo krog nas spomini:
niso, niso vsi domá.*

*Še ste tu, vsi znojnih ste obrazov,
drva vlačite dol s strmih lazov
in bremena nosite sená.
Še pri nas ste kakor davna priča,
ko glasi se pesem od božiča,
na ognjišču ogenj plapolá.*

Cerkvene razmere v Beneški Sloveniji

Za razvoj etničnega položaja v Beneški Sloveniji je tudi nadvse poučen pregled cerkvenih razmer. V prejšnjih stoletjih je bila materinščina v cerkvi in pri bogoslužju v slovenskih vaseh neovirana in spoštovana. V skladu z božjimi in naravnimi zakoni!

Polagoma so se pa razmere začenjale spreminjati. Slovenski jezik se je že v marsikateri slovenski duhovniji moral umakniti tudi iz cerkve. Tu ne bomo preiskovali, kje je vzrok. Hočemo pred bralca in pred vse, ki jih zanima stanje te deželice, razgrniti razmere takšne, kot so.

Danes je v Beneški Sloveniji še 53 duhovnij, v katerih prebiva slovenski živelj. Slovenščina pa se rabi v cerkvah samo še v 14 duhovnijah! Te dve goli številki marsikaj povedo.

Poglejmo seznam. Duhovnija s slovenskim duhovnikom in z materinščino v cerkvi je označena s temnejšim tiskom. Duhovnija s slovenskim dušnim pastirjem, a brez slovensčine pri bogoslužju je označena v kurzivu. Duhovnija brez slovenskega pa-

stirja in brez slovenščine v cerkvi je označena v navadnem tisku. Imena pomaknjena navznoter so podružnice.

I. SLOVENCİ OB IDRIJI

1. Prapotno	—	sedež	duhovnije
2. Čele	—	»	»
Ibana			
3. Kodermaci	—	»	»
Oborče			
4. Stara gora	—	»	»
Teje			

II. NADISKI SLOVENCİ

5. Dreka	—	sedež	duhovnije
Klobučarji	—	»	»
Kras			
Loze			
Praprotnica	—	»	»
Trinki			
6. Štoblank	—	»	»
Zavrt			
7. Lesa	—	»	»
Platac			
8. Topolovo	—	»	»
9. Arbeč	—	»	»
Bijača			
10. Brišče	—	»	»

11. Črni vrh	—	»	»
12. Landar	—	»	»
13. Laze	—	»	»
14. Marsin	—	»	»
Podvršč			
15. Ronac	—	»	»
Ščigla			
Tarčet			
16. Sovodnje	—	»	»
Čeplečišče			
17. Matajur	—	»	»
Mažerje			
18. Trčmun	—	»	»
19. Srednje	—	»	»
Črnetiči			
Gnidovica			
20. Gorenji Trbij	—	»	»
21. Oblica	—	»	»
22. Sv. Lenart	—	»	»
Dol. Mjersa			
Gor. Mjersa			
Jajnik			
Klenja			
23. Kozica	—	»	»
24. Kravar	—	»	»
Skrutovo			
Utana			
25. St. Peter	—	»	»
26. <i>Ažla</i>	—	»	»

27.	<i>Dolenji Barnas</i>	—	»	»
28.	Gorenji Barnas	—	»	»
	Klenja			
	Pontjak			
	Sarženta			
29.	Malina	—	»	»
30.	Podrata	—	»	»
31.	Porčinj	—	»	»
32.	Subid	—	»	»
33.	Breg	—	»	»
34.	Flajpan	—	»	»
	Ovšje			
35.	Brdo	—	»	»
	Muzac			
	Njivica			
36.	Podbrdo	—	»	»
	Sedlišče			
37.	Ter	—	»	»
38.	Zavrh	—	»	»
39.	Podcerkev	—	»	»
40.	Čanebola	—	»	»
	Podroža			
	Vile			
	Ravne			
41.	Črneja	—	»	»
	Dobje			
42.	Krnica	—	»	»
43.	Vizont	—	»	»
	Gorenje			

44. Tajpana	—	»	»
45. Brezje	—	»	»
Debelež			
Karnahta			
46. Platišče	—	»	»
47. <i>Prosnid</i>	—	»	»
48. Viskorsa	—	»	»
49. Mažerola	—	»	»
Tamore			
Drejan			
Skrila			
50. Malamažerja	—	»	»
Štela	—	»	»
51. Rezija	—	»	»
Njeva			
Bilo			
52. Osojani	—	»	»
53. Ravenca	—	»	»
54. Stolbica	—	»	»
Učeja	—	»	»

V večini navedenih duhovnij (ne v temnejšem tisku in v kurzivu) je zginila slovenščina ali leta 1915 ali 1933, ko so oblastniki preprečevali pošiljanje dijakov v malo semenišče.

Po svetu

Naši ljudje iz Beneške Slovenije so že leta in leta vajeni, da hodijo v svet za kruhom. Največ jih hodi v belgijske rudnike ali miniere. Nekateri se vračajo domov, večina si je pa v Belgiji ustanovila že svoj drugi dom.

Zato hočemo v letošnjem koledarčku opisati na kratko to deželo, ki je večini naših rojakov znana, a le površno, kot druga domovina.

Belgija

Belgija (francosko: Belgique - flamsko België) je ena najbolj naprednih in industrijskih držav v Evropi. Njena površina obsega 30.507 km². Prebivalcev pa šteje že 9 milijonov, ki so precej gosto naseljeni. Dežela se razprostira po valoviti nižini ob Severnem morju, kjer je nizek močvirnat svet »pannes«, katerega morajo kot v Holandiji braniti z nasipi pred morskimi plavami.

Vzhodno Flandrijo pokriva pustinski svet »campine«, z naplavinami reke Maas. Južni del dežele pa zavzema Ardensko gri-

čevje, kjer se v starih plasteh skrivajo bogati rudni zakladi.

Večino nižavja so marljivi poljedelci že spremenili v rodovitno pokrajino. K temu pripomore tudi ugodna obmorska klima z obilnim deževjem; v Ardenih celo 1200 mm. Precej rek tudi namaka deželo: Maas, Sambra, Šelda, Izera.

Izmed pridelkov zraste na 48 odstotkih orne zemlje največ krompirja (do 30 milijonov kvintalov); precej je tudi pšenice (okoli 6 milijonov stotov), nekaj tudi rži in ovsa. Posebnost v Flandriji je cikorija in sladkorna pesa. Dosti je tudi sadja, zlasti jagod in ribezlja. Vendar poljedelstvo, čeprav na umen način gojeno, ne krije vseh domačih potreb.

Dosti večje važnosti kot kmetijstvo so pa rudna bogastva. Premogove plasti se vlečejo ob Sambri in Maasi od francoske do nemške meje. Črnega bogastva nakopljejo — tudi naši delavci — čez 30 milijonov ton na leto. Manj je železnih rudnin. Vendar pa uvažajo ogromne množine surovin iz bogate kolonije Kongo.

Kjer je premog se je razvila tudi kovinska industrija. Posebno v okolici Charleroi in Liege se dviga dimnik pri dimniku. Druga važna industrija je mehanična za lokomotive

in druge stroje (Seraing). Kemična industrija (Willebroek in Leval) pošilja na trg barvila, sintetične spojine, katrame. Zelo stara je v Belgiji tudi tkalska industrija (Gand). Kdo ne pozna krasnih belgijskih čipk, ki jih znajo tudi pri nas že izdelovati? Zadnja leta tekmuje ta država tudi v oblačilni industriji (rokavice, čevlji, zlasti cikle).

Dežela je zaradi razvite industrije vsa preprežena z železniškimi progami. Antwerpen pa dosežejo največje oceanske ladje.

Prebivalstvo, ki je po večini katoliške vere, se deli na francoske Valonce (43%) in na germanske Flamce (51%) na severu dežele. Flamščina in francoščina sta uradna jezika.

Veliki napredek države je odvisen v precejšnji meri tudi od res demokratične oblike vladavine. Čeprav je Belgija ena izmed še redkih nasledstvenih monarhij (kralj Baldovin I. od l. 1951 dalje), ima vendar veliko oblast senat in poslanska zbornica, ki ju volijo za štiri leta.

V tej deželi torej živi dosti Beneških Slovencev, ki si zares v potu svojega obraza služijo težki kruh.

Pozdrav iz srca do srca

Po širokem svetu, od Amerike do Avstralije so razkropljeni naši ljudje. Večina jih rije pod zemljo v Belgiji in Severni Franciji.

Njim vsem veljajo besede našega pesnika Župančiča:

Pustil si plug in motiko,
zalezal se v zemljo,
sin tvoj zaril se pod zemljo je živ.

*Tujina jim je postala druga domovina.
Katera je prava, se še pesnik sprašuje:*

Kje, domovina, si? Ali na poljih teh?
Ali po plavžih si, ali po rudnikih?
Tu? Preko morja? In ni ti meja?

Res, kje si prava domačija tisočernih Beneških Slovencev? In odgovarjajo tisoči src po svetu: »Še vedno se vračajo vse naše misli kot ptice selivke spomladi v naše grape in bregove, tja pod Matajur, kjer smo kot paglavci rasli, kot dečki in fantje romali

na Staro goro, kot možje s kovčkom na rami pa v daljni svet . . .«

Toda za nas je še vedno tam v rodni domačiji »prelepi košček naše zemlje, kakor jo je Bog ustvaril: od planine do ravnine, od gozda in polja in cvetnih livad, kjer so kakor na drobni dlani zbrane lepote sveta.«

In kot da je domovina prisluhnila vašemu pozdravu, vam ga vrača iz srca do srca. Poslušajte ga:

»Vsi, ki ste morali od doma, ste se telesno ločili od te lepote, s srcem in dušo nikoli ne!«

Trije kmečki punti

Naši pradedje so preživljali huda leta. Kmet je sejal, grof je žel. Turek je divjal po deželi, grof je tlačil kmeta.

Pa so naši stari dejali: Temu mora biti konec! In so ustanovili »Slovenski kmečki punt« (punt pomeni po nemško »zveza«); v to zvezo je stopilo 80 tisoč kmetov, združeni so se uprli, štiri sto let od tega. Dejali so gospodi: Plačevali vam bomo le tiste davke, ki so zapisani že od davnih dni v bukvah. Grofje pa so zbrali vojsko in so upor v krvi udušili.

Šestdeset let pozneje so se Slovenci zopet uprli. Združili so se sedaj s hrvatskimi kmeti. Za poglavarja kmečke vojske so izbrali kmeta Matijo Gubca. To je bil kmečki kralj. Kmečka armada je zasedla že lep del slovenske dežele, ko je trčila ob cesarske čete. Pri Brežicah ob Savi je nastala strašna bitka. Na tisoče kmetov je padlo, razbita je bežala kmečka vojska pred cesarskimi četami. Glavarja Gubca so peljali v Zagreb in so ga obsodili na strašno smrt. Na trgu sredi Zagreba so postavili železen prestol, ga razbelili in nanj je moral kmečki kralj sedeti. Gubca so kronali z žarečo krono. Na tisoč

upornikov so grofi pobesili. To se je godilo leta 1753.

Še enkrat so slovenski pradedje vstali za staro pravdo. Topot so šli v boj le Goričani. Dobrih 200 let je od tega. Tolminci so začeli, vodili so jih možje starih rodovin, Gradnik pa Munih in Laharnar, čepovanske puntarje je vodil župan Podgornik, kanalske kmete pa Humar.

Kmečka vojska je po Soški dolini udarila na Gorico in zasedla mesto. Deželni poglavar je v groznem strahu obljubil kmetom, da bodo morali grofi vse krivične davke odpraviti. Kmetje so zadovoljni odšli v domače vasi. Nato so prišli v deželo vojaki in so polovili poglavarje punta. Devet poglavarjev je bilo na smrt obsojenih. Na Travniku v Gorici je stal morilni oder (tam, kjer je zdaj visok steber pri cerkvi) in vsi slovenski župani so morali stati vrstoma pred njim, da vidijo strašno smrt slovenskih kmečkih poglavarjev. Tako je tolminski punt končal v krvi in kmet je še garal za grofa.

Pa vendar slovenska kri ni zastonj tekla. Leta 1848 je prišel revolucijski vihar in je podrl gradove. Zemlja je postala le božja in kmetova. Skrbimo in trudimo se, da zemlja v naših rokah ostane, ker lastna gruda je zlata ruda.

Daj nam danes . . .

Po vsem svetu molijo vsak dan »Daj nam danes naš vsakdanji kruh . . .« Povsod so ljudje v skrbeh za prehrano, za živež, ki ga zemlja ponekod obilo daje, pri nas pa je z njim bolj skopa.

Skrb, kako bo v prihodnje, povečuje stalno naraščanje prebivalstva na zemlji. Število zemljanov narašča v geometrični postopici, to je 2 . . . 4 . . . 16 . . . ; množina dobrin, ki so človeku nujno potrebne za vsakdanje življenje, pa v aritmetični, to je 2 . . . 4 . . . 6. Še bolj jasno bo bralcu, če povemo, da je živel na vsem svetu:

leta 1800 . . .	870 milijonov	prebivalcev	
leta 1850 . . .	1000	»	»
leta 1900 . . .	1500	»	»
leta 1950 . . .	2260	»	»
leta 1955 . . .	2685	»	»
leta 1958 . . .	2750	»	»

Številka za letos je približna. Vendar se vidi, da je v sto letih narastlo število lačnih ust kar za 1200 milijonov. Najbolj narašča število prebivalstva v vzhodnih zemljinah (Azija) in v Afriki.

Kako je pa z živežem?

Svetovni pridelek

krompirja znaša povprečno	1530	milij. kvint.
riža	1250	» »
pšenice	1480	» »
koruze	1300	» »
ovsa	500	» »
ječmena	490	» »
sladkornega trsa	240	» »
rži	200	» »
soje	180	» »
sladkorne pese	120	» »
zemeljskega oreška	110	» »

Drugih hranilnih rastlin je manj.

Zdaj pa pomislimo: prebivalstvo lahko vedno bolj, iz leta v leto več narašča. Rodovitne zemeljske površine pa ostane vedno isto število kvadratnih kilometrov. Prišel bo potemtakem čas, ko mati zemlja ne bo več mogla prehraniti svojih otrok.

Kako temu odpomoči? Znanstveniki odgovarjajo, da je mogoče na več načinov. Nekateri priporočajo omejevanje rojstev, kar pa je, na splošno vzeto, protinaravno in protikrščansko. Drugi vidijo rešitev človeštva v primerni in pošteni porazdelitvi dobrin. Toda, tudi če bi na vse želodce enakomerno porazdelili hrano, bi vendar prišel čas, ko bi živeža kljub temu zmanjkalo.

Kruh bodočnosti

Tretji pa trdijo, da lahko naša zemlja v bodočnosti prehrani tudi deset in še več milijard ljudi, če se najdejo novi viri za pridobivanje živil. Predloženih je bilo že več uresničljivih načrtov, da se doslej neplodne pokrajine v puščavski Sahari in v azijskih pustinjah spremenijo v obdelan svet. Razne pšenične vrste so začeli sejati že visoko na severu. Soja, sadež iz vzhodne Azije, obeta, da bo kot nekoč krompir, rešil vsaj za par let vprašanje prehrane bodočih rodov. Največ upanja pa imajo biologi v »kruh prihodnosti«. Ta kruh bodo pridobivali iz svetovnih oceanov, iz morskih rastlin, ki jih imenujejo alge. Ameriški in japonski znanstveniki, kateri proučujejo morske rastline, so ugotovili, da uspeva v morju približno 10.000 različnih vrst teh alg. Primerno predelane dajo alge zelo hranilno krušno moko. Vsebujejo približno 85 odstotkov maščobe, kar je več kot pri do sedaj znanih oljnatih rastlinah. Alge pa niso pripravne le za krušno moko, ampak so užitne tudi kot zelenjava. Na Japonskem in v severnih obmorskih deželah jih že danes uživajo. Naberejo jih letno nad pol-

drugi milijon ton. Uporabljajo jih tudi za izdelovanje papirja.

Oceani so bodoča plodna njiva človeštva, vzklikajo bromatologi (znanstveniki, ki proučujejo sestavo hranil). Upajmo, da se v ugodni sodbi za človeštvo ne motijo. Kljub vsem znanstvenim pridobitvam bo pa človek na vseh krajih zemeljske oble moral še vedno moliti: Daj nam danes...

ČASOPISI PO SVETU

Prvi časnik v Evropi je izšel:

- l. 1609 v Nemčiji,
- » 1610 v Švici,
- » 1620 v Avstriji,
- » 1622 v Angliji,
- » 1631 v Franciji,
- » 1636 v Italiji,
- » 1644 na Švedskem,
- » 1661 v Spaniji,
- » 1663 na Danskem,
- » 1703 v Rusiji,
- » 1704 v Ameriki,
- » 1797 v Sloveniji,

Na Kitajskem pa že 1000 let pred Kristusovim rojstvom.

Na luno!

Polet na luno in v osvetje niso več danes take prazne sanje kot so bile še pred desetimi leti. Znanstveniki so prepričani, da ni več daleč čas, ko bo prvi človek pristal na luni in se od tam morda spustil v še daljne neznane praznine vesoljstva.

Prvi je našo spremljevalko luno opazoval skozi daljnogled zvezdoslovec Galilei l. 1610. Spoznal je njeno površje. Od tistih časov dalje je v dobi treh stoletij naše znanje o luni počasi in le malo napredovalo.

Danes vemo, da je luna nastala takrat kot naša zemlja; računajo, da nekako pred 3000 milijoni let. Ni torej nikakršna hčerka zemlje, kot so mislili naši stari, češ da se je zaradi hitrega sukanja zemlje odtrgal en del in začel krožiti kot satelit okrog nje.

Daleč je do lune; ko je najbližje zemlji, je oddaljena 352.000 kilometrov. Potem se pa zopet oddalji na 404.800 kilometrov. Toda, kaj je to v primeri z vsako drugo zvezdo, ki sveti z daljave milijone milijonov kilometrov! Tudi luna sveti, toda svetlobo le odbija, tisto, ki jo dobi od sonca. Toda odbija jo komaj 10 odstotkov, drugih 90 sa-

ma požre. Zato je tudi na luni 216 stopinj vročine. Na njenem hrbtu, ki je obrnjen od sonca, pa 240 stopinj ledenega mrazu. Zato je na luni vsako življenje po naših pojmi nemogoče.

Naša spremljevalka je ena izmed najmanjših zvezd kar jih opazujemo na večernem nebu. Že površina naše zemlje je 14-krat večja kot lunina. Zemlja je tudi 86-krat težja od lune. Ta razlika v teži je vzrok, da je na luni privlačnost dosti manjša. Človek, ki tehta na zemlji 87 kg, bi jih imel na luni samo 15 in bi lahko delal skoke kot zajec. — Na soncu bi pa tehtal kar 24 kvintalov in pol.

Govorili smo že o površju lune. Skozi daljnogled opazimo kakih 30.000 žrel, podobnih ognjeniškim. Kako so nastala, kdo ve? Nekatera so široka po par sto kilometrov in imajo imena po velikih učenjakih. Eno je krščeno na ime slovenskega matematika Jurija Vege. Med temi žreli se pa kažejo ogromne bele ploskve, bržkone ravnine iz strjene lave. Luna tudi nima lastnega ozračja, zato je njena površina izpostavljena kozmičnim žarkom, ki so za človeka smrtnonevarni. Zato bo še dolgo trajalo, predno bo človek odpotoval na luno.

Vol in osel

Ta par ni hiši su mjeli vole an na muša, ke nu su djelali z njem. Ma mušu to se krešalo djelati. Zat e se lamentou nemu volu, a te e mu djau: »Stori se bolan zajtra zjutra; k om pride famej dajat jesti, ne vstajaj gore. An ti boš videu, ke ni te ne ne ženo na djelo, anu ti če dat kej buojšega jesti.«

A zat večer, ki so pršli voli dimuoj, e djau te vou mušu: »Kako ne te pasala?« On je djau: »Ljepo; bloze ki si me naučiu ejtako. Ja nas san kuj ležau, anu su mi dali jesti semule rat. A nas tebe kako ne pasala?« A vol mu djau: »Gerdo lefe! Sam muora vlačiti cjeu dan; sam patišou žeje anu lakuti, a lenjat, ti dobro vješ, ni majo budancje tje.«

Zat muš e djau volu: »Zajtra stori še ti ejtako; čemo manko vkop jo preganjati tle. Še ti ne vstajaj gore zajtra zjutra; drži noge vtegnjene anu glavu. Anu ti buš viduv, ke ni te će ljepo tratati.«

Ma drugi dan, kar je pršou famej dajat jesti, e videu, ke vol on nje morou jeti na djelo; e djau: »Nas to ma muša takati;

e oščepou ot večera san.« Kar čou tuo muš, e djau san sabon: »Sen namuoj škuodu te naučuv, ma nas ja jima jiti na djelo, anu čou preštudiati, kako ti ne boš še ti je jedu za dibant.«

Zat zvečer e se djeluv simpre znanac juštes. An zato an e djau volu: »Kako si ju pregnou nas?« A vol e djau: »Ljepo; su mi dali kar so mogli duobrega, anu sen ljepo počivou. A ti kako si ju pregnou?« A muš e mu djau: »Gardo lefe! Jest sem mou malo, nanće piti rat, anu lenjat tekaj ki sen tou. Ma sen čou nu hudu novu še za te. Nancuoj, dimuoj grede sem viduv gospodarja čje pr béčarju; e čekerou ot tebe, e djau: »Če zajtra on ne vstane rado gore muj vol, ćum priti te ovizavat, anu ti prideš z nuoži za ga ubiti. An takoviš na je študjana za te. Vidi zajtra zjutra subit gore vstati, anu bodi veseu, če ti maš vojo živiti še kak dan.«

(Oskoruša)

Pogled po svetu

NAJDALJŠE REKE:

V Italiji:

Pad	652 km
Adiža	410 »
Tibera	405 »
Ada	313 »
Piave	220 »
Tilment	170 »
Soča	136 »
Livenza	112 »

V Evropi:

Volga (Sovjetska zveza)	3688 km
Donava	2960 »
Ural (Sovjetska zveza)	2534 »
Dnjepr (Sovjetska zveza)	2285 »
Ren (Nemčija)	1326 »
Maas (Belgija)	925 »
Sena (Francija)	776 »
Sava (Slovenija)	800 »
Drava (Jugoslavija)	720 »

Po svetu:

Nil-Kagera (Afrika)	6671 km
Misisipi (Združene države)	6418 »

Amazonas (Južna Amerika)	6280 »
Jangtse (Kina)	5552 »
Ob-Irtiš (Sibirija)	5300 »
Rio de la Plata (Argentina)	4700 »
Mekong (Zadnja Indija)	4500 »
Murray-Darling (Avstralija)	3490 »

NAJVIŠJI VODOPADI:

Angelov (Venezuela)	1000 m
Ribbon (Kalifornija)	490 »
Gavarnie (Francija)	421 «
Staubach (Švica)	305 »
Tivoli (Italija)	160 »
Viktorija (Afrika)	122 »
Savica (Slovenija)	60 »
Niagara (Severna Amerika)	49 »

VITAMINI V NASI HRANI

Skupine vitaminov: A — pospešuje rasti

B — učinkuje proti boleznim živčnega izvora

C — preprečuje bolezen skorbut

D — preprečuje rahitičnost E — pospešuje rodovitnosti

H r a n a	Vsebuje vitaminov		H r a n a	Vsebuje vitaminov	
	mного	srednje malo		mного	srednje malo
Bezgovne jagode	C	A, B	Kvas	B	—
Breskve	—	—	Ledvice	B	A
Buče	—	A	Maline	A	C
Cvetača	C	—	Maslo surovo	A	—
Češnje	—	A	Mleko kond.	—	A, B
Češplje	—	A	Mleko sveže	A	B
Gobe	—	—	Možgani	—	B
Grah zelen	—	A, B	Ohrovt	A, C	B
Jagode	C	—	Paradižniki	A, C	B
Jajca	—	A, B	Pesa	C	A
Jejmen	—	B	Ribe mastne	—	A
Jetra	A, B	C	Robidnice	A	B, C
Koleraba	C	—	Sir masten	—	A
Korenje	—	A, B, C	Smetana	A	—
Koruza	—	A, B	Solata	C	A, B
Krompir	—	C	Špinaja	C	A, B
Kruh kmečki	—	B	Zelje	C	—
Kumare	—	C	Zelena	—	B, C

Iz svetovne in domače kronike

V začetku **januarja** je ves svet stal pod vtisom hladne vojne med Vzhodom in Zahodom. Eisenhower je parlamentu predložil načrt za obrambo zapadnega sveta pred napadom Sovjetske zveze. Sovjetski ministrski predsednik Bulganin — danes popolnoma v kot potisnjen in pozabljen — je naslovil na vse države poslanico, naj bi se prekinila vsa poskusna atomska razstreljevanja. Začela pa se je huda gospodarska tekma, kdo bo nase navezal z denarnimi podporami tako zvane zaostale države. — Kot dobro pa moramo zapisati, da se je prav v začetku leta začelo boljše prijateljstvo med Italijo in Jugoslavijo. Kalijo ga samo znani domači prenapeteži. — Po naših gorah je ob novem letu pritisnil hud mraz in poledica. Razveselil pa je zlasti vaščane v Dreki pokrajinski svetovalec g. Sirk, ki je kot novoletno darilo razdelil med bolj potrebne okoli 100.000 lir. — V Črnem vrhu so zgradili lepo in moderno mlekarno.

V **februarju** se je izvršil v Bližnjem Vzhodu važen dogodek. Egipt in Sirija sta se

združili v Združeno arabsko republiko, ki šteje 28 milijonov prebivalcev. Nova država hoče voditi svojo politiko, neodvisno od Zapada in Vzhoda. Slabe novice so pa prišle iz Severne Afrike, kjer je francosko letalstvo bombardiralo nekaj vasi in ubilo precej domačinov. Nacionalisti na obeh straneh napenjajo lok! V resnici pa gre za ogromna ležišča nafte, ki so jih odkrili v puščavi Sahari. Bržkone je petrolej tudi povzročil združitve držav Iraka in Jordanije, da bi Arabci sami v svoji hiši razpolagali z naravnimi bogastvi. — Pri nas v Beneški Sloveniji so izročili pokojninske knjižice mnogim nad 65 let starim kmetovalcem. Med njimi je bil tudi 103 leta stari Jožef Jusič iz Klenja. Razžalostila pa je vse dobre rojake obravnava proti spoštovanemu župniku Kračini, češ da je s slovenskimi pridigami v cerkvi zagrešil zločin veleizdaje. — Na zadnji poti so zvonili zvonovi domačinu iz Dreke Avgustu Trušnjaku. Trideset let je kopal rudo pod belgijsko zemljo. Prišel je domov uživat pokoj, a minerska bolezen ga je pokopala.

Nacionalistični prenapeteži pa niso doma samo v videmski pokrajini. V **marcu** so dvignili glavo tudi na Koroškem, ko je šlo za ureditev šolskega vprašanja slovenske manjšine. Pri nas pa sploh ne pride niti do

začetka takih vprašanj, kakor da mi sploh ne obstojamo na zemlji. Kvečjemu ugotavljajo, da so naši kraji gospodarsko zaostala dežela, kjer je povprečni dohodek dosti manjši kot v najslabših krajih Južne Italije. Domenili so se za popravo par cest in kanalov, to je vse. Kljub težavam pa imamo v naši sredi krepke družine. Zlate poroke so obhajali v Brdu pri Sinikovih in v Št. Petru pri Blazutiču. — Žalostno novico so poslali iz Charleroja v Belgiji. Na silikozi je umrl Peter Primožič iz Hostnega. Ista bolezen je pred desetimi leti pobrala tudi njegovega brata. V Grmeku so pokopali spoštovano vaščanko 84-letno Marijo Murer. Čestitali smo pa Petru Tasoniju iz Rezije za 90-letni rojstni dan. On je izmed redkih izseljencev, ki se je v Avstriji postavil na trdna tla. Čudne reči so se začele goditi v trčmunski fari. Domači gospod Čičigoj je šel obiskat izseljence v Šyico. Iz Vidma so pa kar brž poslali namestnika, ki je začel dušebrižno skrb obračati. — Toda poglejmo zdaj še malo po svetu. Do sestanka med Amerikanci in Rusi še ni prišlo. Tajnik Združenih narodov Hammarskjöld je letel posredovat v Moskvo. Obe vodilni državi pa čakata, da se primerno oboroženi usedeta za mizo. Za januarskim sovjetskim sputni-

kom so se vzdramili tudi Američani. Pogнали so v veselje že tretji umetni mesec. Oboji študirajo, kako bi se na velikanske daljave obstreljevali. — V Argentini so prišli s pomočjo peronistov na površje skrajneži pod vodstvom Frondizija. Bržkone se tudi ta ne bo dolgo držal, ker Peron v tujini vedno kuri. — V Rimu so razpustili parlament in razpisali nove volitve za 25. maja. Razni kandidati so se potrudili tudi v naše zakotne vasice, da bi ujeli kak glas s praznimi obljubami.

April je začel s posebno novico. Hruščev je strmoglavil svojega prijatelja Bulganina in je združil v svoji pesti vso oblast nad Rusijo. Postal je mogočnejši od Stalina. Istočasno je razglasil, da bo Rusija prenehala z razstreljevanjem atomskih bomb. Kot čudno znamenje se je zvedelo, da je prav tiste dni razpadel drugi ruski sputnik, v katerem je bila psička Lajka. Obkrožil je zemljo 2366-krat. Velika noč je prišla v deželo s snegom in mrazom. Politična dejavnost pa zato ni prenehala. Avstrijski kancler Raab se je odpeljal v Rim, toda za nemško manjšina na Tirolskem ni nič dosegel. Prišlo je celo do obtožbe vodilnih mož. V Franciji se je spet menjala vlada, vsi iščejo močne roke. Kot bomba je počilo v svet, da je maršal Tito

na kongresu komunistične stranke v Ljubljani ostro napadel Sovjetsko vzezo. Obtožil jo je, da sta Stalin in Hruščev povzročila razklanost v svetu. — Čim bolj so se bližale volitve, tem bolj so prihajala na naše občine sporočila od ministrstva za javna dela, da se bo ta ali ona cesta popravila. Precej naših gospodarjev je prejelo tudi nagrade za dobro oskrbovane hleve. To je dokaz, da če bi imeli gospodarsko hrbtenico, bi že znali upravljati sami svoje občine in gospodarstva. V Tajpani so zvedeli, da je umrl v Belgiji njih domačin Simic. Ni mu bilo dano, da bi pred smrtjo še enkrat prišel domov. Na Holandskem je zopet silikoza uničila Toneta Hvalico iz Podlake, v Belgiji pa Aleksandra Predana iz Oblice. Drug za drugim ...

Prišli smo v **maj**, iz zime kar naravnost v poletje. Ob tržaški obali je bilo kar 33 stopinj vročine. Tudi v politiki je postalo bolj vroče. Kremelj je poslal Titu neke vrste ultimatum. Z Rusi so potegnili tudi Kitajci, Poljaki so pa stopili na stran Jugoslovanov. Še hujše se je politično kolo sukalo v Franciji, oziroma v njeni Alžiriji, kjer se je spuntala armada in zahtevala, naj prevzame vlado odločni general De Gaulle. To se še ni zgodilo v maju, a do konca leta je nacionali-

stična struja zmagala in De Gaulle je postal gospodar Francije. — Sovjeti so hoteli dokazati svojo premoč in so vrgli v zrak, na vnebohod, svoj tretji sputnik, ki še kroži okoli nas. — V Italiji so volitve pokazale, da je demokršćanska stranka še vedno najmočnejša v državi; tudi v Beneški Sloveniji je odnesla večino. Sicer pa Slovenci itak ne bi mogli postaviti svoje liste, ker je pri nas prevelik pritisk od zunaj in kreg — od znotraj.

Že smo zlezli v toplo poletje s sušo in ponekod s točo. Grmelo pa je v **juniju** mesecu tudi na otoku Cipru. V Nikoziji so Turki napadli Grke. Poboji so trajali več dni, Grčija je celo zagrozila, da bo izstopila iz Združenih narodov. Prizorišče krvavih bojev je bil tudi mali Libanon, ker se ni hotel priključiti Nasserjevi Združeni arabski državi. V Budimpešti so usmrtili Nagyja, Maleterja, voditelje madžarskega ljudskega odpora proti mogotcem, ki je bil jeseni 1956. Baje je Moskva hotela namigniti tudi Jugoslaviji. Mednarodni položaj se je spet precej zaostрил. — V naši »domači« politiki ni bilo v juniju kaj preveč novic. Pač, izseljevanje je krivo, da je število volivcev, ki so prišli volit, znašalo le okoli 30 odstotkov.

Tudi mesec **julij** je bil poln političnih sestankov. Angleški načelnik vlade Mac Millan in ameriški zunanji minister Dulles sta prihitela v Pariz, da bi obvarovala De Gaulla pred prenačljenimi koraki. Ta je namreč očital Ameriki in Angliji, da ne upoštevajo Francije pri velikih odločevanjih svetovne politike. — Na Brionih so se pa razgovarjali Tito, egiptovski Nasser in grški zunanji minister Averof, kako bi ojačili blok nevtralnih držav. Pogovori so bili v zvezi z napestjo na Bližnjem Vzhodu. V Iraku ob bregovih Evfrata in Tigrisa so vstajniki umorili prestolonaslednika in starega ministrskega predsednika Nuri Saida, ki je vodil politiko kar 30 let. Za kulisami so videli dolge roke iz Moskve, zato je Amerika izkrcala vojake v Libanonu. Malo je manjkalo, da se ni sprožilo. Nasser je z Brionov brž odletel k Hruščevu, ki podpira vsearabski nacionalizem proti zapadnjakom. Naš ministrski predsednik Fanfani je pa pohitel v Ameriko, kjer je Eisenhowerju obrazložil, kako naj tudi Italijo upoštevajo pri reševanju svetovne krize. Avstrijski minister Raab je pa v Moskvi s Hruščevom dosegel velike trgovske ugodnosti za svojo državo. Pokazalo se je, da narodi nočejo, da bi samo par velikih držav reševalo svetovno krizo

za njih hrbtom. Vsi taki poskusi so tudi imeli precej uspeha, kot bomo videli v avgustu.

V naših krajih se je mesec avgust naznanil z velikanskim neurjem, kakršnega niti stari ljudje ne poznajo. Vse vasi in polja od Podbonesca do Sv. Kvirina so bile pod vodo. Pridelek je kar odplavilo. Vlada je nakazala 100 milijonov lir za poprave. — V Dreki je umrl za silikozo Andrej Jurman; da ne pozabimo, koliko naših pobere ta zahrbtna rudarska bolezen. — V Šent Lenartu smo pa imeli vesel dan, ko je bilo novomašniško slavlje č. g. Pavla Kavčiča iz Hlaste. Ljudi je privrelo vse polno tudi iz sosednih farà. — V Črnem Vrhu so pogrebili 76-letnega Jožefa Špekonjo, iz družine, ki ima dva duhovna. Ganljivo je bilo videti za krsto 98-letno rajnikovo mater. — Imeli smo tudi kar štiri srebrne maše čč. gospodov: Kračine, Birtiča, Gujona in Caharije. Posebne slavnosti so verniki pripravili č. g. Kračini, kateremu je nadškof Zaffonato poslal še posebno pismo. — Avgust 1958 je v svetovni kroniki zaznamovan, da je malo popustila mednarodna nevarnost. V Ženevi so se zbrali učenjaki z vsega sveta, da bi se pogovorili o ukinitvi atomskih poskusov. Vsi zbrani, z Zapada in Vzhoda, so bili enega mnenja,

da je ves svet postal enota, ki ga družijo skupna usoda. Vendar so države, ki še niso imele dovolj atomskega razstreliva, postavile svoje pomisleke, češ kdor ima bombe, jih bo imel tudi pozneje, zato je treba doseči najprej ravnotežje v oborožitvi po geslu: enako kanonov na obeh straneh, enaka možnost za mir. Proti koncu meseca pa je mednarodna napetost nenadoma popustila. Izredna skupščina Združenih narodov, ki jo je zahtevala Rusija, ni obsodila niti Amerike, niti Anglije. Arabci sami so predlagali, naj tajnik ZN Hammarskjöld posreduje za miren umik angloameriških čet iz Bližnjega Vzhoda. Nasser in vsi Arabci so sprevideli, da svojih bogatih zalog nafte ne morejo prodajati ne Ameriki, ne Sovjetski zvezi, ker je imajo sami dovolj, ampak ostalim zapadnim državam. Eisenhower je povrh vsega ponudil veliko dolarjev za dvig gospodarsko zaostalih držav. Drugi znak, da so se živci malo ohladili, je izjava Amerike, da bo 31. oktobra prenehala z jedrskimi razstreljevanji, kot so to že storili Rusi. — Iz domačih krajev proti koncu tega meseca ni bilo kaj posebnega povedati. Morda to, da je najstarejši mož in »večni« mladenič Beneške Slovenije 103-letni Jože Jušič iz Klenja začel prejemati kmečko pokojnino.

Da bi jo dosti let! V Rukah nad Reko so našli po nesreči utopljenega Petra Peternela.

Malo prehitro smo rekli, da so se veliki politiki streznili. Brž po pasjih dneh je že prve dni **septembra** izbruhnila prava vojna med Mao Tse-tungom in nacionalistično kitajsko Formozo zaradi otočja Kvemoj. To pa bolj na videz, ker v resnici si hoče 600-milijonska Kitajska podrediti še tistih 9 milijonov nacionalistične Formoze. Šlo je pa tudi za preizkušnjo, ali bo Amerika priplula z brodovjem Čangkajšek na pomoč. Ko je res VII. flotilja vrgla sidro pred Formozo, se je spor proti koncu leta spet pomiril. Morda je pripomoglo tudi prerekanje med boljševiškimi prvaki. Hruščev je odslovil svojega dolgoletnega političnega zaveznika maršala Bulganina, češ da je z Molotovom in drugimi rovaril proti stranki. Kaj ni prej tega vedel? Za stolčke gre! — V Severni Afriki so tudi začele pokati bombe. Alžirci se puntajo, ker jim De Gaulle ni dal pravice, da bi 26. septembra, kot ostale francoske prekomorske dežele, glasovali, ali še ostati v zvezi s Francijo ali ne. Tajna organizacija vstajnikov napada v Parizu samem. Proti koncu meseca je svetu naznanila, da je v Kairu ustanovila prvo vlado

Svobodne Alžirije. Nad De Gaulla se je spravlil tudi Hruščev, ko mu je očital fašizem. V očitku tiči, vsaj za golističnega prvaka Soustella, precej resnice. — V Italiji je pa ta mesec precej zasmrdelo zaradi nekega Giuffrèja, ki je zbiral denar, zidal bolnišnice, farne domove, zavetišča; tisti denar je tudi visoko obrestoval, a na koncu se je izkazalo, da so skriti za vsemi tistimi milijardami neki nečedni posli. Minister financ Preti, ki je stvar začel preiskovati, bi bil kmalu zletel, bankir anonimne družbe je pa pošten. Zadeva pa še ni rešena. — Vlada je proti koncu poletja odštela 24 milijonov lir za razne ceste, vodovode in pogozdovanja. V vsej državi znaša sklad za izboljšanje hribovskega sveta 19 milijard lir; kar sami zračunajte, kolikšen delež smo dobili. — Tudi ta mesec smo prejeli pošto iz tujine, da se je v Seraingu smrtno ponesrečil Alojz Cenčič iz Mečane.

Poglejmo spet v svetovno politiko. **Oktober** je za novega franc. voditelja De Gaulla dobro začel. Vse bivše franc. kolonije, razen Gvineje, so se izjavile za njegovo ustavo. — Ves svet je globoko pretresla vest, da je 6. oktobra umrl papež Pij XII. Cerkvi je vladal skoro 20 let v najbolj razburkanih časih. Trudil se je, da je Cerkev postala

najmočnejše mednarodno ne samo versko, ampak tudi kulturno in socialno središče. — Ta mesec so Američani poskušali nov prodor v vesmirje s Pionirjem I., ki se pa ni popolnoma posrečil. Sploh je bilo vse leto 1958 v znamenju umetnih satelitov, ki bodo človeka pripeljali na nove svetove, če se ne bomo poprej — poklali. — Jugoslavija je ta mesec razvila živahno mednarodno delavnost. V Beogradu so se vrstili obiski iz skandinavskih držav. Še važnejši je bil obisk Džuanda, prvega ministra bogate Indonezije, ki je navezala tesne trgovske stike z Jugoslavijo. — Zadnje dni oktobra je katoliški svet dobil novega poglavarja. Za papeža je bil izvoljen 77-letni beneški patriarh Angelo Roncalli kot Ivan XXIII. Z neverjetno dobrim očetovskim nastopom in izredno delavnostjo si je kmalu pridobil srca vseh. — V naših krajih sta nas ta mesec zapustila dva stara možaka: 94-letni krčmar Gorjup-Mihec iz Ošjega in 91-letni Tosoni iz Ravence, ki se je že pred več leti izselil na Koroško. — V Podbrdu in Muzcu smo dobili novo mlekarno in šolo; pa ne slovensko. — V Belgiji je v kratkem času že deveta nesreča pogubila naše izseljence. To pot je žrtev 21-letni Aldo Florijančič s Srednjega.

In tako smo se počasi že pririnili do **novembra**. Marsikaj se je spet dogajalo po širokem svetu. Toda premalo prostora je odmerjenega kronistovemu peresu v tem koledarju. Zato zopet le par najbolj važnih dogodkov. — Na videz še neznatnega, v resnici pa po letu 1960 zelo velikega pomena, je zmaga ameriških demokratov proti Eisenhowerjevim republikancem. Demokrati so dobili večino v parlamentu, kar bo vplivalo tudi na volitve novega predsednika čez dve leti. — Hruščev je v Berlinu spet začel s hladno vojno. Predlagal je, naj bi zavezniki umaknili iz mesta vsak svojo posadko. Seveda bi Berlin potem padel kot zrelo jabolko v naročje vzhodne satelitske Nemčije. Zapadne sile so se uprle. — Zdi se pa, da je Hruščev doživel poraz v Sudanu ob Nilu, kjer je general Ibrahim Abud prevzel vso oblast. Novi gospodar je nasproten vsakemu tujemu, tudi sovjetskemu vtikanju v sudanske zadeve. Še hujši poraz so morali zabeležiti francoski komunisti, ki so pri volitvah sredi novembra obdržali komaj 10 poslancev. Največ poslancev, 189, popolnoma nove ljudi, je dobila golistična UNR ali Zveza za novo republiko. — Tudi Fanfanijeva vlada v Italiji se je proti koncu leta zamajala, ker niso hoteli pristopiti republikanci in ker so se v

krščanski demokraciji pojavile nasprotujoče si struje. — Zadnje dni meseca se je po naših vaseh pripetilo več nesreč. V kamnolomu pri Senčurju se je smrtno ponesrečil Gino Pusič. V Brnasu sta pri delu zadobila več poškodb delavca Birtič in Kjačič. Sadni pridelki so se dobro izkazali. Škoda le, da nimajo zlasti dobra jabolka in hruške prave cene. Tu se zopet vidi, kako bi bila pri nas potrebna kaka tovarna za konzerviranje ali predelovanje sadja. Zaradi pomanjkanja zaposlenosti se zopet pripravlja kakih 200 Rezijanov na pot v Luxemburg. Kdo bo potem še ostal doma?

Naša kronika se nagiblje h koncu, prihajamo v **december**. V svetovni politiki zaznamuje kronika utrditev De Gaulla, ki je nadomestil tudi starega dobričino Cotyja kot predsednika države.

Morda še važnejše za bodoče leto so pa poizkusi, kdo si bo dobil prijateljstvo azijskih držav. Kaže, da sta začeli Italija in Jugoslavija tekrovati. Perzijski šah je obiskal Italijo in se s »petrolejskim kraljem« Mattejem dogovoril za izkoriščanje naftinih vrelcev. Italija se bo zadovoljila le s četrtno dobička, tričetrtnine ostanejo domačinom, kar pomeni, da bodo morale tudi druge države

slediti po tej poti, ki odkazuje azijskim domačinom vedno večjo samostojnost.

Maršal Tito je v začetku meseca odplul v Indonezijo, s katero je sklenil o božiču važne trgovske dogovore. Obiskal bo tudi Cejlon, Indijo in Sudan. Titova pot ni prav nič všeč mogotcem v Kremlju in Pekingu, kjer se boje tretjega nevtralnega bloka.

Tudi v Afriki se črnici zavedajo svojih pravic. Pred božičem so ustanovili dve novi državi: Dahomej in Slonokoščeno obalo, ki so še ostale v francoski skupnosti.

Tudi Hruščev je pred božičem šel sam vase in pisal dve pismi Eisenhowerju. V prvi pravi, da ima atomski izstrelek, ki zadene na 14.000 km in ima moči za 5 milijonov ton dinamita. Med vrstami to pomeni, da straši Ameriko, češ da lahko razruši vsa mesta, kadar hoče. V drugem pismu je bolj ponižen in prašuje Iketa, kako naj bi rešili vprašanje Berlina in namiguje, da bi sam prišel v Ameriko na razgovor. Hruščev torej grozi in se umika.. Nekaj je kriv tudi Mao-Tse-Tung na Kitajskem, ki se je baje naveličal vlade, ker ni hotel biti samo sovjetski podrepnik, čeprav vodi Kino v še hujši komunizem.

V Italiji je Fanfani zabredel v velike težave zaradi božjega bankirja Giuffreta. Na-

mesto pobožnega moža so obsodili ministra Pretija, ki je odredil preiskavo. Tudi na Siciliji ima težave s svojimi pristaši, ki so pod predsednikom Milazzo naredili razkol.

Pač pa je ob koncu leta sv. oče zaslovel po vsem svetu po svoji očetovski dobroti, ko je obiskal bolne otroke in nato jetnike v rimskih ječah, ki jih je imenoval »moji dobri sinovi«.

Tudi Eisenhower je dosegel ob koncu leta veliko zaupanje, ko je iz vsemirja razlegala njegova božična poslanica »mir vsem ljudem«. Spustili so namreč tretji satelit, ki kroži okoli zemlje in oddaja kot veliko čudo tudi človeške glasove. Ameriški uspeh je nagnil tudi enega izmed najboljših sovjetskih diplomatov Mikojana, da se je odločil za pot čez morje v Ameriko.

Bilanca svetovne politike ob koncu leta 1958 je: borba človeštva za trajen mir.

Kaj pa v naši domačiji. Zopet nekaj nesreč: v Podbonescu sta se smrtno ponesrečila občinski tajnik Čenčič in župan Gornič.

Razburila nas je tudi novica o razpravi proti 52 pripadnikom beneške čete. Kaže pa, da je sam državni pravnik prepričan, da je tak proces le voda na mlin nacionalistov, ki nobenemu ne koristi. Raje naj bi pomislili na gospodarske težave, ki so jih ugotovili

v Vidmu na »dnevu izseljencev«. Saj je lanskó leto zapustilo furlansko nižino 26.000 oseb. Ne samo kot rudarji, ampak tudi kot brusači in loncevezci, ki morajo s trebuhom za kruhom v mrzli svet.

Vsem tem in vsem tistim, ki so za božič ostali pod domačo streho, naj gre kronistov božični pozdrav in voščilo, da bi jih novo leto našlo bolj zadovoljne in srečne kot jih je zapustilo staro.

PRVA POMOČ V NESREČI

KAP: Glavo položi visoko; na glavo daj bolniku hladen obkladek, najbolje iz zdrobljenega ledu. Na prsi položi oblič iz gorčice (senape).

SONČARICA: Razpni obleko. Bolnika pelji na hladno in ga polivaj z mrzlo vodo.

PIK ŽUŽELKE: Na rano kapljaj salmiak ali limonov sok.

NEZAVEST: Glavo položi nizko; razveži tesne dele obleke. Potreben je hladen zrak. Polivaj nezavestnega z vodo in drgni kožo.

OPEKLINE: Ne uporabljaj mrzle vode! Na rano položi cunjico (čisto seveda) namočeno v apneni vodi in lanenem olju. Mehurjev ne prediraj!

ZLOM KOSTI: Prelomljeno kost obdaj s kartonom ali še bolje z deščico. Zlomljeni ud drži na visokem.

PRI KRVAVENJU: Krvaveči del telesa visoko podloži.

RANE: Visoka lega; košček vate namoči v karbolno raztopino in polahko pritiskaj na rano; izpiraj rano s 30 % karbolno vodo; rano pokrij s plastjo čiste vate in čvrsto poveži.

MOČNO POTENJE: Otiraj se z brisačo namočeno v vodo s kisom; pomaga tudi hladen čaj iz žajblja (salvia).

OTROK IMA KRČE: Glavo moči z mrzlo vodo, noge s toplo, v katero deneš malo gorčice (senape). O-troka zavij v rjuho, ki si jo namočila v gorki vodi, nato dobro izžela.

NEKATERE MERE ZA NJIVE

Površino njiv so včasih določevali z jutri ali orali; po obsegu zemlje, ki so jo v enem jutru ali dopoldnevu zorali.

Ko so po francoski revoluciji vpeljali decimalne mere, se niso vsi narodi oprijeli novega štetja. Posebno trdovratni so Angleži, ki še vedno merijo površino z akri, kar je 40,47 arov. Nekaj podobnega je tudi pri nas. Skoro v vsaki provinci merijo površine na svoj način.

V videmski pokrajini je v navadi »campo udinese«, ki znaša nekaj nad 3505 kvadratnih metrov. Drugi štejejo »furlansko njivo« na 3660 m². V beneški okolici imajo »ghebbi«, ki meri 2448 kvadratnih metrov. Okrog

Roviga štejejo na en »campo« 4464 kvadratnih metrov. Največjo mero, in sicer v vsej državi, imajo v rabi okoli Trevisa. Tam šteje »campo« kar 5204 kvadratnih metrov.

Zdaj pa pomislimo na zaplate plodne zemlje po naših vaseh, kjer le redko dosežemo par sto kvadratnih metrov. Furlanske njive ali treviške so za Beneškega Slovence le zlati sen.

Botza Marjeta noče doma

*Bótra Marjéta, puojte demuój,
ke vášaa možà geláva boli.*

— *Če na a boli, ku na a bolé. —
Tinunena, tinuná.*

*Bótra Marjéta, puojte demuój,
ke vašemu móžu Bóa nesuó.*

— *Če no a nesuò, ke no a nesíta —
Tinunena, tinuná.*

*Bótra Marjéta, puojte demuój,
ke vášaa možà podrébu nesuó.*

— *Če no a nesnó, ke no a nesíta —
Tinunena, tinuná.*

(Anu na e plesála napret.)

Iz Terske doline.

KDAJ VZHAJA IN ZAHAJA SONCE PRI NAS

Mesec	Dan	Vzhaja	Zahaja
Januar	1	8,5	16,49
	10	8,4	16,54
	20	7,58	17,11
	31	7,48	17,26
Februar	1	7,47	17,28
	10	7,35	17,41
	20	7,20	17,56
	28	7,06	18,07
Marec	1	7,04	18,08
	10	6,48	18,20
	20	6,29	18,34
	31	6,08	18,48
April	1	6,06	18,49
	10	5,50	19,01
	20	5,32	19,14
	30	5,15	19,25
Maj	1	5,14	19,27
	10	5,01	19,39
	20	4,49	19,50
	31	4,40	20,01
Junij	1	4,40	20,02
	10	4,36	20,09
	20	4,35	20,11
	30	4,39	20,14

Mesec	Dan	Vzhaja	Zahaja
Julij	1	4,39	20,13
	10	4,45	20,10
	20	4,55	20,03
	31	5,01	19,52
Avgust	1	5,08	19,50
	10	5,18	19,38
	20	5,31	19,22
	31	5,44	19,02
September	1	5,45	19
	10	5,56	18,44
	20	6,08	18,24
	30	6,21	18,05
Oktober	1	6,22	18,03
	10	6,33	17,46
	20	6,47	17,29
	31	7,02	17,11
November	1	7,04	17,10
	10	7,16	16,58
	20	7,30	16,47
	30	7,43	16,41
December	1	7,44	16,40
	10	7,54	16,38
	20	8,01	16,40
	31	8,05	16,48

Kolednikovo slovo in voščilo

Zopet leži odprt pred vami koledarček, skromen po obliki, a poln ljubezni do krajev in ljudi, katerim je vaš duhovni voditelj Ivan Trinko dal vsega sebe, svojo bol in radost, svojo besedo in pisma do zadnje sekunde svojega dela polnega življenja.

Zato se tudi imenuje: Trinkov koledar.

Hodi k vam ponižno v goste ob koncu vsakega leta s pogledom nazaj in z voščili za prihodnje leto. Rad bi vam pokazal vašo domačijo, življenje in potne srage na njej, da bi jo še bolj vklenili v svoja srca, vi vsi, ki ste doma, in vi, ki se pehate v tujini.

Vež bi rad postal ta koledar vseh rojakov Beneške Slovenije, pa naj žive koderkoli po svetu razkropljeni. Zavest vam hoče vzbuditi, da se ne boste nikjer in nikoli sramovali vere svojih očetov, besede svojih mater, ljubezni do svoje rodne grude.

Vse to v duhu našega genija in dobrega duha, ki spi večer sen pod sivim Matajurjem, a njegova beseda je med nami vsemi

tako pričujoča, kot da bi Mojzes z gore Sinaj govoril.

Zatorej ne klonite pod vihro in udarci usode, pa naj bodo še tako težki.

Kdor v to prerokbo, ki je tudi beseda našega možà, verjame, mu bo gotovo zazorela v zlato resnico.

Da bi se to kmalu zgodilo, s to željo se kolednik za letos poslavlja od vas in s tem voščilom vas pozdravlja na pragu novega leta!

VSEBINA

	Stran
Koledarsko gradivo	4 - 7
Mesečni koledar in zapisnik	8 - 32
Iz pesnikovih zvezkov	33 - 36
Pregovori in reki :	36
Ozemlje Beneške Slovenije	37 - 41
Verske razmere do l. 1866	42 - 46
Prebivalstvo po socialnem sestavu	47 - 50
Piesam od sv. Katarine	50
Vero ohranili — tudi jezika ne zgubili	51 - 57
V Trinkovi delavnici	58 - 62
Pjesam za možè	62
Lina je paršla iz šuole	63
Na ognjišču ogenj plapola	65
Cerkvene razmere	66 - 70
Po svetu	71 - 73
Pozdrav iz srca do srca	74
Trije kmečki punti	76
Daj nam danes...	78 - 81
Na luno	82
Vol in osel	84
Pogled po svetu	86
Vitamini	88
Iz svetovne in domače kronike	89 - 105
Prva pomoč v nesreči	105
Nekatere mere za njive	106
Botra Marjeta noče domov	107
Sončni vzhodi in zahodi	108
Kolednikovo slovo in voščilo	110
Slike: Obisk na stari Gori	38
Na domačem dvorišču	40

uff. sup.

TRINKOV koledar
inv.št:

5446